

ЛАЗУ

Карел Чапек

КАЗКИ

З чеської переклав Петро Козланюк

Перекладено за виданням: Pohadky Karla Čapka. SNKD. Praha. 1957.

Малюнки Йозефа Чапека та Карела Чапека

Видавництво дитячої літератури «Веселка»

Київ 1968

Від перекладача

Прочитайте або послухайте, діти, цікавих казок видатного чеського письменника Карела Чапека. Він жив і писав іще за буржуазної Чехословаччини, коли в його рідній країні панували поміщики й капіталісти. Тому ви почуєте в його казках про бідних людей і багатих, про жебраків і волоцюг, про жандармів та грізних суддів. Тепер уже в Чехословаччині — соціалістична влада, влада робітників і селян, а панів, бідняків та жебраків немає.

У казках з гумором та іронією мовиться іноді про бога й ангелів, про небо й рай, про водяників, чарівників, русалок, мавок і фей. Насправді ж ви, діти, добре знаєте, що таких на світі немає. Все це — лише казка, плід людської фантазії, а бога та небо вигадали в сиву давнину темні, неписьменні люди, які не знали законів природи. Вчені давно довели, що не тільки бога та ангелів, але й неба, як такого, немає: є тільки безмежний космічний простір, у якому постійно й безперестанно рухаються й наша земля, й місяць та сонце й мільярди інших «небесних тіл» — планет. У цей космічний простір високо піднімалися, облітаючи землю, наші славні космонавти на могутніх ракетах.

Люди кажуть: «І в казках правда буває». Ця правда в казках Чапека просякає скрізь у симпатії та співчутті письменника до бідних людей, у вірі в добрість та чесність трудової людини, в показі дружби людей з тваринами й птахами, у висміюванні недобрих людей, захланних і жорстоких.

Читайте ж, діти, а коли вам що-небудь незрозуміло в цих казках, то попросіть пояснення в старших.

Петро Козланюк

ПТАШИНА КАЗКА

Ви, мабуть, діти, й не знаєте, про що птахи розмовляють між собою. Та говорять вони людською мовою лише рано-раненько, при сході сонця, коли ви ще спите. Згодом, у білий день, їм нема вже коли розмовляти — самі знаєте, треба ж дзьобнути десь зернину, а там вигребти черв'ячка, а там схопити на льоту муху. . . Ох, і налітається ж отакий пташиний батько, поки мати порається вдома біля дітей! Тому птахи розмовляють лише рано-вранці, коли відчиняють по своїх гніздах вікна, виставляють провітрюватися перинки та готують сніданки.

— Доброго ранку! — гукає кос¹ із гнізда на сосні до сусіди-горобця, що живе під стріхою. — Пора вставати.

— Це так, це так! — каже горобець. — Час летіти, щоб десь — дзьоб, дзьоб — поїсти! Еге ж?

— І правда, і правда, і правда, — туркоче голуб на даху, — марудне життя, бо зерна мало, зерна мало!

— Це так, це так! — погоджується горобець, вилізаючи з постільки. — А все це через авто, еге ж? Поки були скрізь коні, було скрізь і зерно, а нині? Пролетить це авто й залишає по собі тільки чад, чад, чад!

— Тільки сморід, тільки сморід, — туркоче голуб. — Гірке життя, братику, правду кажеш. І налітаюся я за день, і натуркочуся, а що за те маю? Ані пригорщі зерна? Гірка наша доля!

— А нам, горобцям, думаєш, краще? — найжився горобець. — Коли б у мене не сім'я, то я негайно полетів би геть звідси.

— Як отой горобець із Дейвиць, — озвався стриж.

— Із Дейвиць? — спитав горобець. — Там у мене знайомий, на ім'я Філіпп.

— Це не той, — сказав стриж. — Той горобець, що полетів, звався Пепік. То був такий нетіпаха-горобчисько, що не мився й не чесався, а тільки цвірінькав увесь день — мовляв, у Дейвицях нудно й сумно, а ось інші птахи летять собі на зиму на південь, навіть на Рив'єру або до Єгипту, як ото шпаки, журавлі й ластівки; і лише горобець усе життя нидіє в Дейвицях. «А я так не хочу! — вигукнув той горобець, на ім'я Пепік. — Коли якась ластівка може летіти туди, то чому ж не полетіти й мені? І полечу-таки, ось побачите, хай тільки

¹ Кос або кіс — чорний дрізд.

спакую свою зубну щіточку, нічні сорочки, палицю та м'ячики, щоб грати там у теніс. Заждіть, я там усіх обіграю в теніс! Я вже знаю різні хитрощі; ось, приміром, замість м'ячика сам майну понад сітку; а коли хтось стукне мене ракеткою, то я не впаду, а ще вище підлечу — фіть, фіть, фіть! А коли обіграю всіх, то куплю собі Вальдштейнський палац, а на даху в нього зроблю собі гніздо, та вже не з простої соломи, а з рисової, з морської трави, з кінського волосіння, білчаних хвостиків, еге ж, еге ж!» Отак нахвалявся цей горобчисько й щоранку кричав, що Дейвиці застрягли вже йому в горлянці й що він летить на Рив'єру.

— І полетів? — спитав кос.

— А полетів, — відповів стриж. — Одного ранку подався він на південь. Але ж горобці ніколи не літають на південь, тому й не знають туди дороги. А до того, як звісно, горобці — з діда-прадіда — пролетарі, бо вони літають цілісінькі дні. Тож і цей Пепік не мав ані доброго пір'я на собі, ані грошей, щоб ночувати в готелях. Долетів він лише до Кардашової Ржечиці, а далі вже не міг, бо не мав ані шеляга. Тому він ще й радів, що гороб'ячий староста в Кардашовій Ржечиці сказав по-дружньому: «Невже ти, волоцюго й нікчемо, думаєш собі, що в Кардашовій Ржечиці вистачить кінських яблук та кізяків на всіх таких пройдисвітів, дармоїдів та приبلуд, як ось ти? Коли хочеш, щоб тобі дозволили жити в нашому місті, тоді не смій дзьобати ані на майдані, ані перед шинком, ані на дорозі, де дзьобаємо ми, старожили. Дзьобай собі на смітниках за містом. А на житло я призначаю тобі урядовою ласкою віхоть соломи в клуні за порядковим номером п'ятдесят сьомим. Підпиши ось цей адресний лист і лети під усі чотири вітри!» Таким чином горобець Пепік із Дейвиць не долетів до Рив'єри, а зостався в Кардашовій Ржечиці.

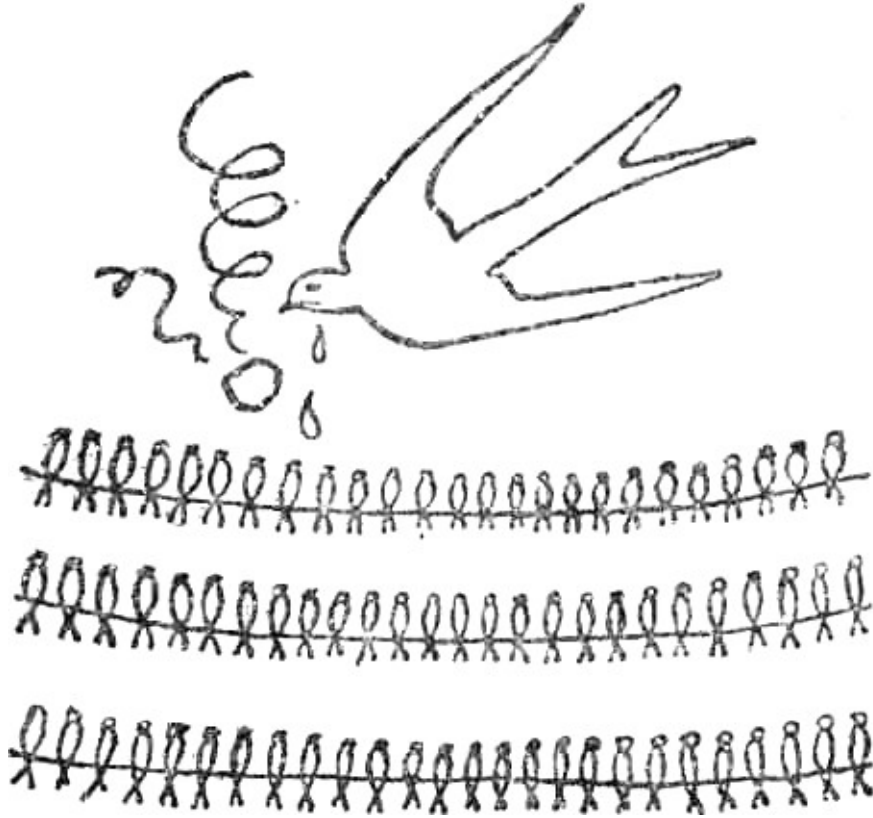
— Він там і досі? — спитав голуб.

— І досі, — відповів стриж. — Я маю там тітку, вона й розповіла мені про нього. Каже, що він і там наспіхається з горобців, мовляв, сумно й нудно бути горобцем у Кардашовій Ржечиці, де нема трамвая, як у Дейвицях, мало автомашин, нема матчів між «Славією» та «Спартою», ну, нічогісінько нема. Хвалиться, що він не думає там з нудьги вмирати, а поїде на Рив'єру, коли одержить гроші з Дейвиць. Ну, таке набазікав про Дейвиці та Рив'єру, що й у Кардашовій Ржечиці горобці повірили, ніби десь їм буде краще, а тому кинули дзьобати сміття й тільки цвірінькають, галасують, метушаться, як і всі горобці на світі, та примовляють: «Десь краще, краще, краще!»

— Еге, є, є такі дивні птахи, — озвалася синичка з дупла. — Тут біля Коліна, в такій чудовій околиці, жила якась ластівка. Тож вона начиталась у газетах, ніби в нас, мовляв, усе погане, а в Америці, бач, самі мудрагелі, й роблять вони там усякі дива, й усе вони можуть. Ну, так ця Америка запала ластівці в голову, що закортіло їй самій усе те побачити. І вирушила вона туди.

— Як? — швидко спитав стриж.

— Не знаю, — відповіла синиця, — мабуть, на кораблі. Або й на літаку. Адже під черевом літака вона могла приліпити гніздо з віконечком, щоб можна було вистромити голову, а то й сплюнути вниз. Ну, через рік ота ластівка повернулася й хвалилася, що була в Америці, й там наче все не таке, як у нас. «Там, — каже, — такий прогрес, що годі й порівнюватися з нами. Будинки такі височенні, що коли б, скажімо, з гороб'ячого гнізда на даху випало б яєчко, то падало б воно так довго, що дорогою вилупився б з нього горобчик, цей горобчик виріс би, одружився б та мав би купу дітей, потім постарів би та вмер дідуганом, тож на тротуар упало б уже не яєчко, а старий мертвий горобець. Отакі там височенні будинки». Розповідала ще оця ластівка, що в Америці будують усе з бетону й що вона теж навчилася цього. Хай, мовляв, тільки ластівки злетяться, й вона покаже їм, як ліпити ластівчине гніздо з бетону, а не з болота, як ліплять і досі дурні наші ластівки. Ну, й злетілися ластівки з Мніхових Градіштів, Часлава та Пржелючі, з Чеського Броду й Німбурка, навіть із Сobotки та Челяко виць. Прилетіло їх стільки, що люди мусили напнути сімнадцять тисяч триста сорок дев'ять метрів телефонних і телеграфних дротів, аби ластівки мали де сісти. А коли вже злетілися всі, американська

ластівка сказала: «Тож дивіться, сестри, як в Америці роблять будинки або гнізда з бетону. Спершу насипаємо купку цементу. Потім купку піску. Далі поливаємо одне й друге водою, мішаємо їх на кашу, а з цієї каші будуємо модерне гніздо. Коли ж цементу немає, тоді робимо кашу з піску та гашеного вапна. Я ось покажу вам, як гасити вапно». Сказавши це, вона пурхнула на новобудову, де працювали муляри, схопила зернину негашеного вапна в дзьобик і полетіла назад. Але в дзьобику, звісно, вогко, й вапно почало в роті їй гаситися, шипіти й пекти. Ластівка злякалася, випустила це зернятко вапна й скрикнула: «Ось, бачите, як гаситься вапно! Але ж і пече! Ах, уй, ой-ой-ой! Ай-яй-яй! Ой людоньки, як пече! Ой, рятуйте! Ой матінко рідна, ой, як гаситься вапно!» Наслухавшись тих зойків та лементу, ластівки вже не чекали, що буде далі, а махнули хвостами й полетіли собі додому. «А хай йому грець, — сказали вони, — щоб оце ми ще спекли собі роти та дзьоби!» Але ж я, людоньки, забалакалася, а мені пора на базар! — закінчила синиця.

— Кумо синичко! — озвалася косиха. — Коли вже летите на базар, то купіть мені кіло черв'яків, тільки гарних і довгих. Мені сьогодні ніколи — треба вчити дітей літати.

— Ну, що ж, сусідко, рада виручити вас, — сказала синиця. — Я люблю, знаю, як важко навчити дітей добре літати.

— А знаєте, хто навчив нас, птахів, літати? — озався шпак з берези. — Ось слухайте! Я чув це від карлштейнського ворона, того, що прилітав сюди у ті великі морози, пам'ятаєте? Цей старий, уже столітній ворон чув од свого діда, а тому дідові розповідав його прадід, який знав це від своєї прабаби по материнській лінії, а та

прабаба божилася, ніби це свята правда. Отож кожне з нас бачить іноді вночі, як з неба падає зірка. Але ж не кожна зірка, що падає, є зіркою, — це золоті небесні яйця. Швидко падаючи з самого неба, небесне яйце розпікається в розгоні й світиться вогнем. Карлштейнський ворон божився, що це свята правда. Та люди однак звуть такі небесні яйця якимось інакше: метр, а чи монтер, ментор, а чи мотор, ну. . .

— Метеор! — сказав кос.

— Метеор, еге! — погодився шпак. — Тож птахи тоді ще не вміли літати, а тільки бігали по землі, мов кури. Дивлячись не раз, як падає з неба таке небесне яйце, вони міркували, як би то висидіти його та побачити, що за птаха вилупиться з нього. Це чистісінька правда, бо так казав старий ворон. Ну, якимось увечері птахи гомонять собі про це, аж тут недалеко за лісом — геп! З неба впало із свистом золоте розпечене яйце. Всі кинулись туди, а попереду всіх — довгонога чапля. Знайшла вона, схопила те золоте яйце, але воно було таке гаряче, що чапля попекла собі ноги. Та вона якимось таки донесла його до птахів, а тоді стрибнула у воду, щоб охолодити попечені ноги. Відтоді чаплі й бродять у воді, щоб менше пекло їх. Це розповідав мені отой ворон.

— А що він казав тобі далі? — цікавився стриж.

Потім, — мовив далі шпак, — пришкандибала туди дика гуска й сіла на те гаряче яйце, щоб висидіти. Але тут же попекла собі живіт і стрибнула в ставок, охолодити його. Відтоді й плавають гуси по воді. Так приходили всі птахи висиджувати небесне яйце.

— І стриж? — спитав стриж.

— Приходив і стриж, — відповів шпак. — Всі птахи висиджували його. Відмовилася тільки курка, коли дійшла її черга. «Як? Як? — сказала вона. — Мені нема ко-коли, нема ко-ко-ли. Хіба я дурна на ньому сидіти? Нема ко-коли!» І не схотіла сидіти. А коли вже всі птахи посиділи на тому яйцеві, тоді вилупився з нього небесний ангел. Він не дзьобав, як усі птахи, ні зерна, ані черв'ячків, а злетів собі в небо, заспівав «Алілуйя», а тоді сказав птахам: «Дорогі птахи, я повинен віддячити вам за те, що висиділи мене. Отож ви літатимете від сьогоднішнього дня в небі. Вам треба лише змахнути крилами, а потім — пурх! — і ви вже літаєте. Увага, починаємо: раз, два, три!» За оцим «три» птахи злетіли та літають і досі. Лише курка не вміє літати за те, що відмовилася сидіти на небесному яйцеві. А що це свята правда, спитайте в карлштейнського ворона.

— Друзі, увага! — сказав кос. — Раз, два, три!

За цим усі птахи стрепенули хвостиками, змахнули крилами й полетіли, кожна зі своєю піснею та в своїх справах.

КАЗКА ПРО ВОДЯНИКІВ

Ви, мабуть, думаєте, діти, що водяників немає, а я скажу вам, що є, та ще й які! У нас, наприклад, коли я був дитиною, жив один у ріці Упі під греблею, другий — під отим дерев'яним мостом у Гавловицях, а третій ховався у Радецькому потоці. Прийшов він якось до нашої хати, щоб мій татко вирвав йому зуба, й приніс за те кошик срібних та рожевих форелей, гарненько перекладених кропивою, аби не задихнулися. А що він був водяник, то це видно з того, що по ньому на стільці залишилася калюжа. Ще один водяник сидів під млином у мого дідуся в Гронові й тримав у воді під лотоками шістнадцятеро коней. Ось чому інженери казали, що річка Метуя має на тому місці шістнадцять кінських сил. Оці шістнадцятеро білих коней щодня тягли й тягли, а млинові камені вертілися й мололи. А коли одної ночі наш дідусь помер, то водяник випріг нишком усіх коней, і млин три дні не молів. На великих ріках водяники мають ще більше коней, навіть по п'ятдесят або й по сто. Але є й такі бідолахи, що не мають навіть дерев'яної кози.

Такий велиководяник, скажімо, на ріці Влтаві в Празі дуже багатий і великий пан. Є в нього, мабуть, навіть моторовий човен, на якому він їздить собі влітку на море. Та в Празі й звичайний підводяник має іноді грошей, як маку, й шугає собі в автомашині, аж болото з-під коліс летить. А є й такі злиденні маловодяники, які мають тільки калюжку, як долоню, а в тій калюжці — одну жабу, три комарі та два жуки-плавунці. Інший бідолаха сидить у такому струмочку, в якому й миша черевця собі не замочить. Такий маловодяник може впіймати собі за цілий рік лише кілька паперових човників та втоплену прачкою дитячу пелюшку. Є такі, є. А ось, приміром, рожемберзький водяник має собі двісті двадцять тисяч коропів, а крім того, лини, карасі, усачі й навіть зубаті щуки. Так, нема рівноправ'я в світі.

Водяники живуть самотою, але раз або двічі на рік під час великої поводи вони збираються звідусіль на окружну, так би мовити, конференцію. В наших околицях вони завжди збиралися на левадах під Краловими Градцями, де була чудова долина з гарними заводами, плесами та затонами, вистеленими м'якеньким багном найвищої якості. Багно те має бути жовтаве або трохи коричнювате, а червоне

та сіре не таке вже приємне й ніжне. На такому чудовому багновищі вони засідали й розповідали собі різні новини: що в Суховршичах люди роблять уже меліорацію й тамтешній водяник, старий Іречек, мусить іти геть звідти; що все страшенно подорожчало, й коли хочеш прийняти гостей, то плати тридцять крон за невід і по три крони за кухлик. Хто таке бачив? Краще вже кинути це ремесло й узятися до чогось іншого. Інші розповіли, що рудий яромержський водяник Фалтис улаштувався вже продавцем мінеральної води, а кривий Слепанек став слюсарем і лагодить водопроводи, та й інші вже замінюють свій фах.

Але ж годиться нам, дітоньки, знати, що водяник може взятися лише до такого фаху, в якому є хоч трохи води. Він може бути під-**водником**, **водо-лазом**, на-**водчиком**, воло-**водом**, за-**водіакою**, по-**водарем**, власником за-**воду**, за-**водським** сторожем, **воді-єм**, **водо-возом** або й воє-**водою**, тобто якась вода має тут бути.

Для водяників, як бачите, є чимало професій, ось тому й стає їх щораз менше. Про це й говорять вони на своїх щорічних конференціях, нарікаючи: «І знову нас на п'ятеро менше. Гей, братове, коли піде так і далі, то хутко наше ремесло зникне».

— А зникне, — сказав трутнівський водяник, старий Кройцман. — Тепер уже не так, як бувало колись. А згадати, що було тисячу років тому. . . Батечки, тоді вся Чехія була під водою, а людина, ну, не людина, а водяник, бо людей іще тої пори не було, еге, то були інші часи. . . але ж стривайте, на чому я спинився?

— Та що вся Чехія була під водою, — підказав скаліцький водяник Зелінка.

— Еге, тоді вся Чехія була під водою, — повторив Кройцман. — Навіть Жалтман, і Червона гора, і Кракорка, і всі інші гори. Наш брат міг тоді брести собі водою з Брна аж до Праги. Навіть над Снежкою була вода. Ото, людоньки, були часи!

— Були, були, — згадував ратіборжицький водяник Кулда. — Тоді ми, водяники, не були такі самітники й пустельники, як оце тепер. В нас були навіть підводні міста, збудовані з водяної цегли, й свої хати, тесані з твердої води, й перини, шиті з м'якої дощової води, й навіть топили тоді теплою водицею. Не було ні дна, ані берега, ані поверхні води. Вода тільки та й ми.

— Так, так, — зітхнув жаборицький водяник Лішка, на прізвисько Гейкавець. — А яка тоді була вода! Можна було різати її, як масло, робити з неї кулі, прясти нитки, крутити мотузки. Вода була тоді, як сталь, як льон, як скло, як папір, а густа, мов сметана, а міцна, мов дуб, а гріла, мов кожух. Все тоді було з води. Ех, який жаль, що нема вже такої води! — І старий Лішка так сплюнув, що аж зробилася калюжа.

— Бувало, кажуть, і зозуля кувала, — мовив задумано Кройцман. — Вода тоді була дуже гарна та геть-чисто німа.

— Як то німа? — здивувався Зелінка, який був трохи молодший за інших водяників.

— А так, німа та й годі, — відповів Лішка. — Не мала голосу. І говорити не вміла. Така була тиха й німа, як тоді, коли замерзне. Або тоді, коли вночі падає сніг, а навколо так тихо, так тихесенько, що аж моторошно. Виставивши опівночі з води голову, наслухуєш, а глуха

тиша аж за серце хапає. Отак було тихо тоді, коли вода ще не мала голосу.

Водяник Зелінка, якому було тільки сім тисяч років, спитав:

— А чого ж вона тепер уже не німа?

— Е, ось послухайте, як воно сталося, — відповів Лішка. — Розповідав мені прадід, що це почалося давним-давно, якихось мільйон років тому. Жив собі тоді водяник, як же він звався? Ракосник не Ракосник, Мінаржик не Мінаржик, Гампл не Гампл, і не Павласик, ну, як же він звався у біса? .

— Аріон! — підказав Кройцман.

— Еге, Аріон, — притакував Лішка. — Отож мав цей Аріон талант гарно говорити й співати. І так він чудово співав, що серце тобі заходилося. Отакий це був музикант.

— Поет, — поправив Кулда.

— Музикант, а чи поет, але був він мастак, хлопці! — сказав Лішка. — Мій прадід казав, що всі плакали, коли Аріон співав. Носив цей Аріон великий біль у серці, та ніхто не збагнув який. Ніхто також не знав причини цього болю. Та був той біль дуже тяжкий, коли вже Аріон співав так чудово й так сумно. Він співав, ніби скаржився під водою, й кожна краплина води тремтіла сльозою. Пісня його лунала водою, кожна краплина води проймалася його співом, у кожній краплині залишалася часточка його голосу. Таким ось чином вода й позбулася своєї німоти. Вона вже дзвенить, дзюрчить, шепоче, шумить, гуде, рокоче, плаче й квилить, реве й гримить, грає, мов арфа, сурмить, як ріг, співає, стогне й сміється, як і людина з радощів, а чи журби. З отієї пори вода заговорила всіма мовами в світі та розповідає такі дивні й чудові речі, що й людям годі їх збагнути. А до появи Аріона, який навчив воду співати, вона була німа, як і небо.

Тут старий Кройцман докинув і свого:

— Але не Аріон приніс небо у воду. Це сталося згодом, уже за життя мого батька, царство йому небесне. І зробив це Крікекекеквок, і то з кохання.

— Як же це сталося? — поцікавився водяник Зелінка.

— А було це ось як. Крікекекеквок закохався. Крікекекеквок побачив принцесу Кваквакумку й запалав до неї коханням. Кваквакумка була дуже гарна. Черевце в неї було жовте, ніжки жаб'ячі, жаб'ячі губи від вуха до вуха, та ще вся мокра й холодна. Отака це була красуня. Нині вже немає таких.

— І що ж далі? — допитувався Зелінка.

— Що ж могло бути? Кваквакумка була гарна й пишна. Вона надималася й казала: «Квак». А Крікекекеквок очманів од кохання. «Виходь, — сказав він їй, — за мене заміж, і я принесу та дам тобі все, чого запрагнеш». А вона відповіла йому: «Квак, принеси мені блакить з неба».

— І що ж Крікекекеквок? — спитав Зелінка.

— А що? Сидів під водою й журився: «Крікекеке! Крікекеке!» Він поривався навіть заподіяти собі смерть і стрибнув у повітря, щоб утопитися. До нього ж ніхто ще не стрибав у повітря, й Крікекекеквок був перший.

— А що він зробив у повітрі?

— Нічого. Глянув угору, а над ним — блакитне небо; глянув униз, а під ним — також блакитне небо. Крікекекеквок здивувався. Досі-бо ніхто ще не знав, що небо відбивається у

воді. Угледівши на воді небесну блакить, Крікекекеквок гукнув з подиву «квак» та булькнув у воду. Тут узяв він Кваквакумку собі на спину й вистрибнув з нею в повітря. Кваквакумка побачила на воді блакитне небо й скрикнула з радощів: «Ква-ква!» Бо Крікекекеквок приніс їй блакить з неба.

— І що далі?

— Нічого. Після того жили вони собі щасливо, й народилося в них багато жабенят. З тієї пори й вилазять водяники з води на берег дивитися, що небо є й там, де їхнє житло. Коли ж хто-небудь покидає своє житло й, ідучи, оглянеться назад, то вгледить, як і Крікекекеквок, небеса у воді. Чудові, блакитні небеса, еге. Квак!

— А хто це дослідив?

— Крікекекеквок!

Хай живе Крікекекеквок!

— І Кваквакумка!

Саме проходив повз них якийсь чоловік і подумав собі: «Ото сьогодні квакають жаби!» Схопив він камінь та й жбурнув у багновище. Вода бризнула навсеред, щось хлюпнуло, й запала тиша: всі водяники пострибали до води, й тепер тільки через рік зберуться на нову конференцію.

СОБАЧА КАЗКА

Поки фургон мого дідуса-мірошника возив по селах хліб, а назад до млина гарне зерно, знали тоді Бровко геть усі. Кожен вам сказав би, що Бровко — це той песик, який сидить на козлах обік старого Шулітки з таким виглядом, ніби він ото й править возом. А коли віз іде під гору поволі, то Бровко загавкає, й колеса обертаються швидше, Шулітка цьвохне батогом, Ферда й Жанка — обидва коня нашого дідуса — наляжуть як слід, і віз весело покотиться до села, залишаючи за собою пахощі свіжого хліба. І ось так, діти, їздив Бровко по всій околиці.

Але ж треба сказати, що тої пори не було ще квапливих автомашин; їздили тоді поволеньки, повагом, пишно. Жоден вам водій на автомашині не вмів так гарно цьвохкати баготом, як небіжчик Шулітка, царство йому небесне, або й так цмокати на коней, як він. Не сидить біля жодного водія мудрий Бровко та не править, не гавкає, не наганяє страху — нічогісінько. Така автомашинка лише прошмигне, засмердить, і навіть не видно, де вона пропала в пилюці. Он воно як. А Бровко їздив куди поважніше: люди вже за півгодини наставляли вуха й казали: «Ага!» їде, значить, хліб у село, отож усі ставали на порозі й чекали. Аж тут і справді котиться в село дідусів віз: Шулітка цмокає, Бровко гавкає на козлах і раптом гоп — стрибне Жанці на круп (але ж це був круп — матінко рідна! — широкий, як стіл, четверо могли б пообідати на ньому) і танцює в коняки на хребті, бігає від хвоста до хомута, а від хомута до хвоста, мало не захлинається з радощів:

— Гав, гав, а погляньте-но, хлопці, як ми їдемо — я, Жанка та Ферда! Гей! — А хлопці тільки очима кліпають: щодня возять хліб, і завжди було так бучно, ніби це сам цар їде! Ну, одним словом, давно вже так гарно не їздять, як за Бровкових часів.

А гавкати Бровко вмів так, ніби з пістолета стріляв. «Гав!» — праворуч. І сполохані гуси зупиняються аж у Поліці на базарі, та ще й дивуються — чого це вони тут опинилися? «Гав!» — ліворуч. І всі голуби в селі шугають у повітря, кружляють і летять геть-геть, аж на Жалтману, а то й за прусський кордон. Отак умів гавкати Бровко, отой щенюк непоказний. Аж дивно було, як це йому хвіст не відірветься, коли Бровко крутить ним, радіючи, що встругнув отаке. Але ж і

справді Бровкові було чим пишатися: такого могутнього голосу не мав і генерал, ба навіть і депутат який.

А був же такий час, коли Бровко зовсім не вмів гавкати, хоч був уже підліток і мав такі зуби, що пошматував дідусеві святкові штани. Але ж треба вам розповісти, як здибався дідусь із Бровком, а чи то Бровко з дідусем. Отож ішов раз дідусь із корчми додому, а що була вже пізня ніч і дідусеві було весело, і може й для того, щоб одігнати нечисту силу, то він співав собі дорогою пісеньку. Раптом дідусь загубив у пільмі мелодію пісеньки й мусив би зупинитися, щоб відшукати її. Шукаючи отак мелодію, він почув раптом просто біля своїх ніг якесь тихе скавуління, сапання та якийсь писк жалібний. Дідусь перехрестився й почав мацати по землі руками, що то воно таке? І намацав теплий, волохатий клубочок, м'який, немов з оксамиту. Дідусь узяв його в жменю, а клубочок тут же заходився смоктати дідусів палець, ніби той палець був з медом. «Треба подивитися, що це», — подумав дідусь і приніс ту знахідку до млина. Бабуся, бідолашна, чекала на діда, щоб виляти його «на добраніч», але не встигла вона рота роззявити, як хитрий дідусь сказав:

— А глянь-но, стара, що я приніс тобі. — Бабуся присвітила — аж там манюсіньке щеня, ой батечки, ще сліпе, та жовтеньке, мов горішок без шкаралупи!

— Диви! — зчудувався дідусь. — Звідки ж ти, песику, взявся?

Песик, звісно, не відповів нічого, а тільки жалісно пищав і так трусився на столі, аж мишачий хвостик йому підскакував. І тут раптом — лишенько! — розлилася з-під песика калюжка і попливла по столі. . .

— Карле, Карле, — скрушно похитала головою бабуся, — де ж твій розум? Таж оце щеня без матері здохне!

— Ай справді! — злякався дідусь, а далі сказав: — Ану, жінко, грій хутчіш молоко та принеси шматочок калача.

Бабуся приготувала все, а дідусь замочив м'якуш хліба в молочко, загорнув у ріжок хусточки, зробив жвачик, і щеня так нассалося з того жвачика, що черевце в нього стало мов бубон.

— Карле, Карле, де ж твій розум? — знов захитала головою бабуся. — А хто ж це щенятко грітиме, щоб щоб воно не задубіло з холоду?

Та хіба дідусеві можна перечити! Він узяв щеня й поніс до стайні. А там, людоньки, було тепло — так надихали Ферда й Жанка!

Коні вже спали, та, коли прийшов господар, підняли голови й подивилися на нього розумними лагідними очима.

— Жанко, Фердо, — сказав їм дідусь, — ви не скривдите цього малого Бровка, га? Даю вам його на піклування.

З тим він поклав малого Бровка перед ними в соломі. Жанка понюхала цю дивну істоту, відчула в неї запах добрих рук господаревих і зашепотіла Фердові:

— Це наш!

Ото й усе.

Ріс отак Бровко в стайні та ссав жвачик, поки розплющилися в нього очі й він міг уже пити з мисочки сам. Тепло було йому, як у мами, й хутко він виріс на малого пустуна з дурною головою, тобто — на цуцика: він навіть не знає, на що можна сідати, й сідає на власну голову та дивується, чому це йому так незручно. Не знає також, що робити з хвостом, а що вміє рахувати лише до двох, то весь час плутає усі свої чотири ноги, кінець кінцем падає з подиву, висолопивши свій рожевий язичок, такий, мов шматок шинки. Ну, таж усі щенята такі — одним словом — діти. Жанка й Ферда могли б вам більше розповісти про це; вони сказали б, який це клопіт для старого коня глядіти отаке дурне песеня та пильнувати, щоб не наступити, на біду, копитом, щоб не скавучало воно від болю. Еге, великий клопіт із дітьми — сказали б вам Жанка й Ферда.

І ось став уже Бровко справжній собака, веселий і зубатий, як і всякий інший пес. А проте була в нього велика вада — не гавкав він і

не гарчав. Сказала собі якось бабуса: «Чому ж наш Бровко не гавкає?» Три дні вона тільки про те й думала, а на четвертий спитала в діда:

— Чому це наш Бровко ніколи не гавкає?

Задумався дідусь, три дні ходив та вертів головою, а на четвертий день сказав Шулітці-візникові:

— Чому це наш Бровко ніколи не гавкає?

Шулітка взяв це собі до серця, пішов до корчми та й думав там три дні й три ночі. На четвертий день захотілося Шулітці спати, бо в голові йому якось паморочилося, й, вийнявши з гаманця п'ятаки, став він рахувати їх, щоб розплатитися з шинкарем. Лічив, лічив, але біс так заплутав оті гроші, що Шулітка ніяк не міг порахувати до пуття.

— Шулітко, — каже йому шинкар, — невже матуся не навчила тебе рахувати?

Тут Шулітка кинув рахувати, стукнув себе пальцем у лоба й побіг до дідуся.

— Господарю! — гукнув він з порога. — Я вже знаю! Бровко не гавкає через те, що його мама цього не навчила.

— Ай справді, — погодився дідусь, — матері своєї Бровко не знає, Ферда й Жанка не вчили його гавкати, жодної собаки по сусідству немає, тому він і не знає, як то вона гавкати. Знаєш що, Шулітко, — сказав він, — а навчи його гавкати сам.

Шулітка пішов до стайні, сів біля Бровка й заходився навчати його гавкати.

— «Гав, гав», — товкмачив він йому, — ти ж дивись, як це робиться. Спершу отак у горлянці — «грррр», а а тоді одразу ж пащею: «Гав, гав!»

Грррр, грррр, гав, гав, гав!»

Бровко щулив вуха — така музика була йому до вподоби, хоч він і не знав чому. Аж раптом він і сам загавкав з радощів. Цей гавкіт був іще трохи дивний — скрипучий, ніби хтось тягав ножом по тарілці; але ж то кожний початок важкий — ви також спершу не знали азбуки. Ферда і Жанка слухали, як гавкає старий Шулітка, кінець кінцем похитали головами й ніколи вже не поважали старого. А Бровко мав до гавкання хист, навчання йшло йому швидко, й коли він уперше виїхав з возом, то гавкав і сюди, і туди, мов стріляв з пістолета. І вже до самої смерті не набридав йому той гавкіт, і гавкав Бровко цілісінький білий день — такий, бач, був радий, що навчився цієї штуки.

Та їздити з Шуліткою й візникувати було не єдине, про що мав піклуватися Бровко. Кожного вечора він обходив млин та все господарство, дивлячись, чи все на своєму місці, гарчав на курей, щоб не кудкудакали вже, мов перекупки на базарі, а потім ставав перед дідусем, вертів хвостом і дивився так, ніби хотів сказати: «Іди вже, Карле, спати, а я сам допильную все». Дідусь хвалив його за те й ішов собі спати. А часто вдень дідусь ходив по селах і містечках купувати зерно та іншу всячину, як насіння конюшини, сочевицю або мак. Бровко біг тоді за ним, а коли, бувало, вони поверталися додому вночі, то пес нічого не боявся й знав шлях до хати, хоч дідусь і петляв то сюди, то туди.

Якось, здається, в Злічку, купив дідусь насіння й забіг на мить до шинку. Бровко хвилину чекав перед шинком, але з кухні били йому в ніс такі чудові пахощі, що він не міг не зайти подивитися. А там — щоб я так жив, коли брешу, — шинкареві домашні їли смажену кров'яну кишку. Бровко поліз тихенько під стіл і чекав, чи не впаде туди хоч шматок цієї розкоші. А в той час заїхав возом перед шинок дідусів сусід, ну, як же його. . . ага, Юдал. Юдал побачив дідуса в шинку, побалакали вони й домовилися їхати додому разом. Сіли собі на воза та й поїхали, а дідусь геть забув про Бровка, що пантрував під столом кров'яну кишку.

Ну, шинкареві домашні попоїли собі, кинули шкірочки з кишки котові на піч, а Бровко витер губи й лише тепер згадав про дідуса. Шукав його, нюхав по всьому шинку, а дідуса немає.

— Бровку, твій господар поїхав он туди! — гукнув шинкар і показав рукою. Тут Бровко схаменувся й метнувся додому сам. Спершу біг путівцем, та згодом подумав: «Ото ще я дурень! Туди ж, навіпростець через гору я швидше наздогоню». І кинувся почерез гору та ліс. Настав уже вечір, настала ніч, але Бровко не боявся. «Мене, — думалося йому, — ніхто не обкраде». А голодний він був, як пес.

Була вже ніч, зійшов повний місяць. А коли іноді дерева розступалися в просіки та галявини, тоді місяць плавав над кронами, і так чудово було навколо, так срібисто, що Бровка аж за очі хапало. Ліс шумів тихенько, ніби на арфах грав. А Бровко біг лісом, немов чорним-чорнющим коридором. Раптом виникло перед ним срібне сяйво, арфи заграли ніби голосніше, а на Бровкові аж кожний волосок став диба. Бровко приліг до землі й дивився, мов зачарований. Перед ним розстелилася срібна поляна, а на ній танцювали собачі феї. Це були гарненькі білі собачки, такі білі, що аж прозорі, й такі легенькі,

що й росу з трави не трусили. А що це були феї, Бровко знав напевно — бо вони не мали того запаху, по якому собака пізнає справжнього собаку. Лежить собі Бровко в мокрій траві та й не може надивитися. Феї танцюють, бігають, вертяться навколо за своїми хвостами, і все це так легко, так нечутно, що й стеблинки під ними не згинаються. Бровко стежив уважно: коли стане яка чухатись лапою або шукати зубами блохи, тоді це не фея, а білий пес. Та жодна не чухалася й не кусала блохи, — значить, усі вони феї. А коли місяць вплив високо на небо, тоді всі феї звели вгору голови й почали так гарно вити й співати, що й оркестрові в театрі годі зуміти такого. Бровко аж плакав од зворушення, йому й самому кортіло співати, але він боявся зіпсувати все.

Доспівавши, феї сіли навколо якоїсь поважної, сивої, мов срібло, старої собаки, мабуть, мавки або чарівниці, й стали просити:

— Розкажи нам щось!

Стара задумалася й почала таке:

— Розповім вам, як собаки людину сотворили. Ото жили собі, вмирили та народжувалися всі тварини в раї щасливо й спокійно, тільки собаки були щораз сумніші. Спитав якимось бог у собак: «Чого ви сумуєте, коли всі тварини радіють?» І відповів найстаріший собака: «Знаєш, пане боже, іншим тваринам нічого не бракує, а ми ось, собаки, маємо трохи розуму в головах і тому знаємо, що є щось вище, ніж ми, — що є ти. Геть усе ми можемо нанюхати, лише тебе не можемо, отож нам і кривда. Тому зроби, пане боже, ласку й сотвори нам такого бога, якого можна було б нанюхати». Засміявся бог і сказав: «Гаразд, принесіть мені якісь кістки, і я сотворю вам бога, якого ви зможете собі нанюхати». Собаки розбіглися навсебіч, і кожен приніс якусь костомеху: той левину, той кінську, той верблюжу, той котячу, одне слово — усяких, окрім собачої, бо жоден собака не діткнеться собачого м'яса, а чи кісток. З отієї купи костомех бог і зробив людину, щоб вона була богом у собак. А що створена людина з усяких кісток, то й має вона дещо притаманне різним тваринам: силу лева, працьовитість верблюда, улесливість коня — не має тільки собачої вірності, собачої вірності не має!»

— Розкажи нам іще щось! — знов попросили собачі феї, а стара задумалась і повела далі.

— Слухайте ж! — почала стара мавка. — Давним-давно було в собак королівство та великий собачий замок. Але люди позаздрили собакам на те королівство й чарували так довго, аж поки воно

запалося глибоко в землю. Однак, хто грібся б на тому місці, той докопався б до печери із собачим скарбом.

— А що то за собачий скарб? — зацікавились феї.

— Ну, — відповіла стара, — є там одна зала чудової краси. Стовпи в ній з найкращих костомів, і не обглоданих, де там! На них стільки м'яса, як на гусячому стегні. Трон у цій залі з копченої шинки, а до нього ведуть східці з найчистішого сала. Ті східці застелені килимком із самих шкірок од кров'яної кишки, а на тих шкірках на палець смачного жиру. . .

Тут Бровко не витримав. Він вискочив й загавкав:

— Гав, гав, де отой скарб? Гав, гав гав, де ж отой скарб?

І тут же все зникло — і собаки-феї, і стара собача мавка. Бровко протер очі; не було вже нічого, крім срібної поляни, ніхто й не догадався б, що тут танцювали феї, — навіть росинка не впала зі стеблини на землю. Тихо й спокійно світив над поляною місяць, а навколо темною стіною чорнів ліс.

Бровко пригадав собі вмить, що вдома чекає на нього миска з їжею, й чвальнув з усіх лап до млина. Відтоді він часто, коли йшов із дідусем по лісах та полянах, пригадував собі про той скарб у землі й починав гребти, несамовито гребти всіма чотирма лапами глибоку дірку в землі. Бровко розповів про цей скарб сусідським собакам, а ті — іншим, і тепер уже всі собаки на світі знають про це. Згадавши на полі про пропаще собаче королівство, вони тут же гребуть у землі дірку та нюхають, нюхають — чи не чути з землі копченого трону колишньої собачої держави.

ЗАЧАРОВАНИЙ ЖЕБРАК

Був собі колись жебрак, що в одній кишені мав дірку, а в другій навіть і дірки не мав. Ото був і весь його маєток. А ще бідолаха був німий, і такий занехаяний та злидений, що його ніде навіть ночувати не пускали. А коли хтось і давав йому шматок цвілого хліба, то жебрак не міг навіть подякувати, а тільки якось чудно дивився ясними синіми очима. Що ж до ночівлі, то, боже мій, — десь там є сіно, а десь — солома. А коли не було чим накритися, то накривав жебрак очі власними повіками — ото й усе.

Спить собі якось цей німий жебрак у порожній сторожці, аж тут притюпав миршавий злодюжка, щоб також заночувати в цій халабуді. Лізе він усередину й намацує в пільмі жебрака. «Еге, тут колега!» — міркує собі й притьмом мацає жебракові в кишені — чи немає там золотих ланцюжків або коштовних перснів з якоїсь крадіжки. Та в одній кишені знайшов він дірку, а в другій і тієї не було. Цього, дітоньки, було замало навіть для занепалого злодюжки, тож він лишив жебракові ту дірку, а сам ліг спати на другому боці сторожки.

Лежить злодюжка й ніяк не може заснути. Не було, мабуть, у нього чистого сумління. Тож лежить він собі, аж раптом у сторожці так видно засяяло, що злодюжка отетерів від такої краси, а в цьому таємному сяйві з'явилися три білі бабусі. Зляканий злодюжка припинив, зіщулившись у кутку й став такий маленький, мов купка попелу, мов суха билина або мов тричі згорнене ніщо. А три бабусі схилилися над сплячим німим жебраком, і перша з них сказала:

— Дивіться, сестри, як спокійно спить найбідніша людина на світі.

— Людина ця найбідніша, — сказала друга, — а проте знайде вона найбільший скарб на світі.

— Але тільки по смерті, — додала третя.

Тричі згорнене ніщо в кутку — мізерний злодюжка — наставив вуха.

— Еге, коли вже її поховують, — мовила перша бабуся.

— І саме на тому місці, де її поховують, закопаний найбільший скарб на світі, — додала друга.

— Так хоче доля! — закінчила третя.

— А де його поховують? — прохопився зненацька злодюжка, але тут же й скартав себе за те. Три бабусі вмиль зникли, й залишилося по них тільки дивне, чарівне й тужливе сяйво, що аж хапало за горлянку, а в Злодюжка сів і задумався. «Значить, цього ось діда колись поховують там, де закопаний найбільший скарб на світі. Але ж дід не сидітиме тут, він — як ота пара з горщика. Та я вже його не покину; піду скрізь за ним, а коли вже помре, то я почекаю, де поховують його. А тоді копатиму на тому місці й знайду скарб. Хіба ж я не хитрий, люди? З отакою хитрістю шкода вже й красти, бо такому хитрунові, як я, годяться куди кращі речі. Знайду той скарб і куплю собі авто, кожух та золоті персні, а коли якийсь злодій прийде красти в мене, то я вже дам йому, а дам! Чого ти, гультяю, негіднику, ти, злодійська нікчемо, крадеш у мене персні? Геть на шибеницю! Еге, — потішав себе злодюжка, — так я й зроблю, хай тільки дід помре, а я знайду скарб отам, де його поховують».

На світанку німий жебрак витер кулаком сон з синіх очей, а злодюжка до нього: хто ви, мовляв, такий, де та куди йдете і так далі. Звісно, що німий дідок не міг відповісти ні на одне запитання, тільки чудно дивився синіми очима.

— Знай же, німаче, — сказав злодюжка, — що тепер я вже скрізь піду з тобою. А спробуєш мені втекти, то я зіб'ю тебе на квасне яблуко! Іди ж у світ!

І пішов жебрак від села до села, а злодюжка крок у крок за ним, щоб не втратити його з очей. Так і ходив дід від хати до хати. Де давали йому шматок хліба, а де лише лаяли; лайку злодюжка залишав жебракові, а хліб забирав собі та з'їдав. Іноді злодюжка крав курча або кролика й смажив собі його на огні, але дідові не давав і кісточки облизати.

«Хай умре, — думав, — з голоду, тоді я швидше знайду той скарб». Та німий дідок не вмирав. Ішов собі від села до села, а злодюжка — крок у крок за ним. І так пройшли вони згодом цілий світ.

Якось узимку йшли вони темним лісом, а була вже ніч. Опівночі притюпали до самотньої корчми в лісі. Дідок-жебрак застукав у двері, й відчинив йому корчмар Їра. А цей Їра був розбійник. Дідок попросився на мигах заночувати на горищі або в хліві, але Їра заляк лише сердито й затріснув старому двері перед носом. Дідок оглянувся й побачив собачу буди, в якій лежав отакий, мов теля, лютий пес-вовкодав. Та дідок не злякався й поліз до буди. А злий вовкодав чемно

посунувся, помахав трохи хвостом і пустив діда до своєї теплої буди. «Хе, — зрадів злодюжка. — І я там ляжу!» Та й посунув до буди. А вовкодав як вискочить, як вищириться, як загарчить страшно, як рвоне на нього. . . Переляканий злодюжка миттю відскочив до дверей корчми й давай гамселити кулаками. Їра відчинив і спитав, чого треба.

— Пустіть мене до хати! — трусився злодюжка. — Благаю вас, пане господар, а то з'їсть мене оцей ваш собака!

— Плати! — сказав Їра.

— Та я заплачу! — вигукнув злодюжка. — Заплачу вам, коли викопаю той скарб!

Почувши таке, Їра вмить схопив злодюжку за барки: ану, каже, кумцю, признайся, який скарб та й де він! Хоч-не-хоч мусив злодюжка висповідати, як він бачив трьох бабусь, котрі пророчили, що там, де цього німого жебрака поховують, схований найбільший скарб на світі. Еге, це вже зацікавило Їру не на жарт. Розпитавши п'ять разів про все, він зачинив злодюжку в коморі, закотив рукави, плюнув у жмені й почав думати.

«Піду я, — сказав собі, — з оцим жебраком, дочекаюся його смерті, подивлюся, де його поховують, а тоді викопаю скарб. За цей скарб я куплю собі замок і одну комору вщерть засиплю золотом. А коли нападуть на мене розбійники, то я їх уб'ю».

Так він думав до ранку. Вранці відкрояв собі отакений шматок сала і їв, чекаючи, поки жебрак прокинеться та піде далі, а він — за ним. Дідок прокинувся, погладив вовкодава, промив очі й подався на шлях. Розбійник Їра — за ним.

А злодюжка сидів зачинений у коморі. Злякавшись, що втратить діда з очей, він витягнувся тоненькою волосинкою і протиснувся замковою шпаркою надвір. Угледівши дідка та Їру на шляху, злодюжка чвальнував за ними, але Їра витягнув миттю з-за пояса страшного різницького ножа й погрозив йому:

— Гей, ти! Йди собі іншою дорогою, а то заріжу!

Злодюжка злякався, залишився позаду та бився з думками, як би то помститися Їрі, щоб той не вкрав у нього дідка.

А дідок ішов собі від села до села далі й просив шматка хліба. Розбійник Їра йшов назирці, не зводячи з нього кривавих очей. Якось опівдні дідок не мав іще в роті ані рісочки. Він сів, голодний, край дороги й трусився сухим листочком. Їра, теж сівши, витяг з торби сало, одрізав собі двадцять фунтів і тут же все з'їв, а дідкові не дав ані шматочка. Так і пішов голодний дідок далі, але й до вечора ніхто не

дав йому ні доброго слова, ані сухої картоплини. А ввечері ліг він собі в якійсь колибі, заплющив сині очі й заснув. А Їра сидить на порозі й жере двадцять фунтів сала. «А чого я бігатиму за ним? — думає він собі. — Ось заріжу його, мертвого поховаю, а там, де поховаю його, — все одно буде скарб». Витягши ножа, він плюнув на нього й став гострити на бруску. Попробувавши вістря на нігтеві, він точив далі так, що аж свистіло. Потім знов потягнув на нігтеві й гострив далі.

А злодюжка тим часом побіг у найближче село й, щоб нашкодити Їрі, розплескав усім людям, що він знайшов зачарованого жебрака, що там, де цього жебрака поховують, лежить скарб, та що розбійник Їра причепився до цього дідка, аби викопати той скарб. Почувши таке, кожен у селі хапав торбину з хлібом та харчами, брав мотику, а чи лопату в руки й гайда за дідком.

Саме тоді Їра гострив ножа, щоб німого зарізати. Плюнувши втретє на вістря, він гострив так, що аж летіли іскри, а коли підняв угору голову, то вгледів навколо себе безліч червоних жаринок. Це горіли так жаднучі очі тих, що прибігли викопувати скарб. «Он як, — сказав собі Їра. — Уб'ю та поховаю я цього дідка, а вони потім заріжуть мене й самі викопують скарб. Так я не граюся!» Мовивши собі так, Їра догострив ножа й відрізав іще один шматок сала. Дідок тихо спав. А тим усім, що прибігли сюди, не спалося від страху, щоб не схопив хтось діда в мішок та не закопав десь там потайки. Сиділи вони навколо колиби, світили кривавими очима й наїжували вуса.

Вранці дідок прокинувся й навіть не здивувався з цього людського натовпу; промив собі росою очі та й пішов далі. А натовп походом за ним, і кожен проштовхувався якнайближче до дідка. Опівдні жебрак не випросив іще жодного шматка хліба, отож сів він собі на камінь та й хитався, мов стеблина на вітрі. Всі ж навкруги виймали з торбин харчі та їли собі, а дідкові не дав ніхто й скориночки. Вночі дідок ліг спати, а всі сиділи навколо, як вовки, зиркали один на одного ненависними очима й скреготали зубами, ніби хотіли кусатися. А серед них тихо-тихесенько, мов дитя, спав дідок.

Так минув день, так минуло два дні, три, чотири і далі. А людей з кожним днем прибувало й прибувало. Всяк ішов по скарби, чекаючи смерті німого діда. і всі ненавиділи один одного в цьому поході, і всяк перебив би всіх за цей скарб. Кожен квапився не запізнитися й колов інших вовчими очима, сичав, мов гадюка, та клацав зубами. Були серед них жебрущі старці, що прагнули розбагатіти, були злодії та розбійники, а були також і заможні люди, що прагнули розбагатіти ще

більше; ці їхали за дідом на возах та каретах, щоб зразу ж і повезти той скарб додому. Найбагатші ж навіть ішли не самі, а найняли собі сторожів та детективів, аби не прогавити смерті й похорону дідка. Це вже був похід із тисячі людей, а на чолі походу йшов із кривим ціпком у руці згорблений німий дідок з синіми очима. Люди зачиняли двері перед оцим дивним походом, і ніхто вже не давав старцеві ані шматка хліба. Тому дідок ставав щораз менший та сухіший, тільки очі в нього були сині-сині, мов чисте небо.

Де тільки сідав наш дідок — усі теж сідали навколо і їли, але старому не давали. «Ще годувати його! — думали собі. — Давно вже пора йому вмерти й лягти в могилу». Та старець не вмирав, хоч і ходив уже мов тінь. А вночі, коли він спав, навколо світилися тисячі злих очей червоними та зеленими вогниками.

Одної ночі дідок ліг спати в стіг соломи на широкому полі. Навколо сидять тисячі людей і чекають. Пофоркують коні біля возів, гарчать автомобілі, скрегочуть люди зубами. . . І ось найзапекліші з цього походу по скарб змовилися вбити дідка цієї ночі та порубати його на шматки. Потім кожен візьме шматок, поховає там, де захоче, й викопав на тому місці скарб. Взяли вони ножі та й пішли на дідка. . .

Цієї миті запалав аж до неба стіг соломи й моторошно освітив тисячі облич, блідих од пожадливості й жаху. Не встигли всі отямитися, як стіг згорів дощенту, а із згарища шугнув угору величезний стовп попелу та й війнув отим людям у вічі. Був то попіл із мертвого дідка.

Він жахливо пік людям очі, й усі довкола були надовго осліплені. Та біль поволі вщухав, сліпота витікала із сльозами, й поволі з людських очей зникали червоні та зелені вогники. Люди зачудовано дивилися один на одного. Оті захланність та зажерливість, які гнали їх за скарбом, так усіх засоромили, що люди раді були б провалитися крізь землю. Кожному було видно з очей, що він соромиться й що хоче жити інакше, краще. Дивилися люди один одному аж до самого серця, й у кожному прокидалися сердечність та добрість. Не бачили вже один в одному ворога, а тільки людину. Це було нове для всіх, всі раптом збагнули, що їхні очі зачаровані попелом з німого дідка. Тепер вони вгледіли й чудові зірки на небі, кращі за всяке золото, й добрі нахили в серцях людей. Тож знайшли вони й справді там, де поховали німого жебрака, найбільший скарб на світі — добрі погляди у власних очах.

Відтоді давно вже всі розійшлися по світу, а проте й досі ще ходять вони з лагідними зачарованими очима, якими вбачають усе гарне та добре в житті. Зустрівши де-небудь таку людину, ви вже з її погляду бачите, що вона бажає вам усього найкращого в світі.

РОЗБІЙНИЦЬКА КАЗКА

Давно це діялося, так давно, що навіть небіжчик старий Зелінка цього не пам'ятав, а він же пам'ятав і мого покійного гладкого прадідуся. В оту сиву давнину панував у горах Брендах славнозвісний і лютий розбійник Лотрандо. Мав цей жорстокий убивця Лотрандо двадцять одного розбійника, п'ятдесятьох злодіїв, тридцятьох злодюжок та двісті підручних, які переховували й збували награбоване добро. Тож оцей розбишака чигав на шляху десь біля Поржічі, або Костелця, або навіть біля Гронова, поки тут поїде який фурман, купець, багатий єврей або лицар на коні. Тоді він заступав проїжджому шлях, кричав страшним голосом і забирав у нього все дощенту, а той іще мав радіти, що Лотрандо не зарізав його, не застрелив або й не повісив на дереві. Отакий був убивця й нелюд отой Лотрандо.

Їде собі перший-ліпший купчик дорогою, гейкає на коней «вйо» та «вйо» й радіє, що вигідно продасть у Трутнові свій товар. Їдучи лісом, купець трохи боїться розбійників, але, щоб одігнати цей страх, мугикає собі гарну пісеньку. Аж тут заступає йому шлях отакений хлопище, мов гора, гладший за пана Немейкала, а чи пана Ягелку, та ще на дві голови вищий, та ще й з такими кудлатими вусищами, що навіть рота в нього не видно. «Гроші або життя!» — загорлає цей хлопище й націлить на купця великого, як гармата, револьвера. Ну, купець, звісно, дає гроші, а Лотрандо бере ще в нього й воза, й товар, і коней, стягає з нього каптан, штани й чоботи, та ще й шмагає бідолаху канчуком, аби тому легше було бігти додому. Шибеник був той Лотрандо та й годі.

А тому що навколо тоді не було іншого розбійника (лише десь під Маршовом водився якийсь, але ж то був недотепа проти Лотранда), то грабіжницьке ремесло велося Лотрандові дуже добре, й хутко він став багатшим за будь-якого лицаря. А що був у Лотранда синок, то старий розбійник і вирішив собі: «Віддам його кудись у науку. Хоч наука й коштуватиме кілька тисяч, та я можу стати на це. Хай навчиться й німецької, і французької, хай зуміє говорити галантно «данкешен», «бітешен», «тре-шарме» та «сільвупле»², грати

² Калічене німецьке «будь ласка», «дякую» та калічене французьке — «дуже люб'язно», «будь ласка».

на піаніно, танцювати польку й кадриль, їсти з тарілки, шмаркатися в носовичка, як це годиться панам. І хоч я тільки розбійник, зате син у мене буде, мов той граф. Отож як я надумав, так воно і буде».

Сказавши так, він посадив малого Лотранда поперед себе на коня й помчав аж до Броумова. Там зсадив синка з коня перед монастирем отців-бенедиктинців і, грізно брязкаючи шпорами, подався просто до ігумена.

— Всечесний отче! — загув він страшним голосом. — Я ось привіз вам оцього голопуцька на виховання, щоб ви навчили його їсти, шмаркатися, танцювати, говорити «бітешен» та «шерамі» і всього того, що годиться справжньому кавалерові. Ось вам на те ціла торба дукатів, флоринів, рупій, дублонів, карбованців, талярів, наполеондорів, гіней, срібних гривен і голландських злотих пістолів та соверенів, щоб синкові жилося у вас, наче княжичеві.

Сказавши так, він крутнувся на п'яті та й поскакав у ліс, а малий Лотрандо залишився в отців-бенедиктинців на виховання.

Вчився він у монастирській бурсі разом з багатьма княжичами, графчуками та іншими багатими хлопчиками. Гладкий патер Спіридїон навчав його говорити по-німецькому «бітешен» та «данкешен», патер Домінік утовкмачував хлопцеві в голову всілякі французькі «трешарме» та «сільвупле», патер Амадеус навчав малого Лотранда всяких компліментів, менуетів та гречних манер, а отець-регент Краупнер навчав його шмаркатися так, щоб то лунало ніжно й тоненько, як флейта або кларнет, а не гуло, мов контрабас, фагот, фанфара, ієрихонська труба, корнет-а-пістон або автомобіль, як ото звичайно сякався старий Лотрандо.

Тобто вони навчили вихованця бути ввічливим, чемним, гречним, як це й годиться справжньому кавалерові. Став тепер

молодий Лотрандо в своєму чорному оксамитовому одязі з мереживним коміром дуже гарним юнаком і хутко забув про те, що виростав у розбійницькій печері в диких горах Брендах, де його батько, старий розбійник Лотрандо, ходив у воволій шкурі та їв сире м'ясо просто руками, як це й годиться всім розбійникам.

Коротко кажучи, юний Лотрандо успішно набував знань та виховання, і саме, коли він уже спинався на вершину тієї науки, перед Броумовським монастирем раптом зацокали кінські копита й з коня зіскочив найжачений служник, загрюкав у ворота, а коли отець-воротар пустив його, то служник сказав суворим голосом, що приїхав ось по молодого пана Лотранда, бо його батько, старий Лотрандо, мовляв, збирається вмирати й бажає заповісти синові своє ремесло. Заплакавши, юний Лотрандо вмить попрощався з всечасними отцями-бенедиктинцями та з усіма іншими паничами й студентами і поїхав із служником на Бренди. Міркуючи дорогою, яке ж то ремесло заповість йому батько, син тут же присягався собі в душі, що вестиме справу боголюбиво, віддано, благородно, з винятковою пошаною до всіх людей.

Так приїхали вони до Бренди, й слуга попровадив панича до смертельного ложа старого батька. Старий Лотрандо лежав у велетенській печері на постелі з невичинених бичачих шкур, вкритий попоною.

— Ну, що, Вінцеку-недотепо, привів уже мого синка? — захрипів старий на служника.

— Батечку рідний! — скрикнув молодий Лотрандо й клякнув біля слабого. — Пошли вам, господи, довгі роки на радість ближніх та невимовну гордість ваших нащадків!

— Постривай, хлопче, — сказав старий розбійник. — Сьогодні я поїду до пекла, й нема мені коли слухати твоїх співанок. Думав я, що залишу тобі велике майно, аби ти жив з нього й не знав собі турбот. Та побий мене грім, хлопче, погані тепер часи на наше ремесло!

— Ах, батьку я й гадки не мав, що ви бідуєте, — зітхнув молодий Лотрандо.

— Авжеж, — захрипів старий. — Бачиш, у мене подагра, і я вже не міг промишляти подалі звідси. А близьких доріг оті бісові крамарі та купці всіляко уникали. Отож саме пора взятися до моєї праці комусь молодшому.

— Дорогий таточку! — сказав юнак із запалом. — Клянуся вам усім у світі, що візьмуся до вашої праці й виконуватиму її чесно, охоче, з усією чемністю.

— Не знаю, чого доб'єшся ти з отією чемністю, — пробурмотів старий. — Я, бачиш, іноді й різав тих, що чинили опір. А ось уклонятися, синку, не доводилося нікому, бо, розумієш, до мого ремесла це якось не пасує.

— А яке ж ваше ремесло, батьку?

— Розбійництво, — сказав старий Лотрандо і вмер.

Так зостався молодий Лотрандо сиротою на світі, глибоко засмучений як батьковою смертю, так і тією клятвою, що нею обіцявся стати розбійником.

На четвертий день прийшов до нього отой наїжений служник Вінчек — мовляв, немає вже чого їсти й пора вже братися до роботи.

— Дорогий друже, — жалібно спитав молодий Лотрандо, — а чи й справді мені треба братися до цього?

— Атож! — нечемно відказав Вінчек. — Сюди, паничу, жоден монах не принесе вам смажених голубів. Хочете їсти — беріться до роботи.

Взяв тоді молодий Лотрандо гарного пістоля, скочив на коня й подався на дорогу, ну, скажімо, на дорогу під Батновичі. Тут він заліг собі, чекаючи на якого-небудь купця, щоб пограбувати його.

Незабаром і справді на шляху появилвся ткач, що віз полотно до Трутнова.

Молодий Лотрандо вийшов із засади, зняв шапку й шанобливо вклонився. Ткач здивувався, що йому вклоняється такий гарний панич, але й собі зняв шапку, вклонився й сказав:

— Доброго здоров'ячка, паничу.

Лотрандо підійшов ближче й знову вклонився.

— Вибачте, — сказав він чемно, — що затримую вас.

— Та це ж дурниці, — відповів ткач. — А чим я можу служити вам?

— Сердечно прошу вас, пане, не лякайтеся, — мовив далі Лотрандо. — Я — розбійник, страшний Лотрандо з Бренд.

Ткач той був битий жак і не злякався нітрішечки.

— Он як! — крикнув він весело. — То ми колеги. Я також розбійник, Кривавий Чепелка з Костелця. Певно, знаєте, еге?

— Не маю честі, — розгубився Лотрандо. — Я тут, пане колего, вперше. Я щойно успадкував цей фах від покійного батька.

— Ага! — сказав пан Чепелка. — То це від старого Лотранда з Бренд, чи не так? О, це стара й відома розбійницька фірма. Вельми солідна фірма, пане Лотрандо. Поздоровляю вас. Скажу вам також, що я був великий приятель вашого небіжчика батька. Якось ми зустрілися з ним, а він і каже: «Знаєш що, Кривавий Чепелко? Ми з тобою сусіди й приятелі, тож і домовимося по-доброму: оця дорога від Костелця до Трутнова — твоя і грабувати на ній будеш тільки ти». Так він сказав, і на цьому ми вдарили по руках, ясно?

— Ах, тоді тисячу разів прошу пробачення, — виправдувався молодий Лотрандо. — Я й не знав, що тут ваш район. І мені дуже прикро, що я вдерся сюди.

— Ну, на цей раз нічого, — сказав хитрий Чепелка. — Але ваш батько ще сказав: «Слухай, Кривавий Чепелко. Коли я або хтось із моїх людей ступить сюди ногою, тоді бери в нього не тільки зброю, але й каптан та шапку на згадку, аби він запам'ятав, що не твоя дорога». Так сказав ваш батько й подав мені на це руку.

— Коли так, — відповів молодий Лотрандо, — тоді найпокірніше прошу вас прийняти оцей пістоль з насічкою, мій капелюх із справжнім страусовим пером і каптан з англійського сукна на згадку та на доказ моєї глибокої пошани й жалю за заподіяну вам прикрість.

— Гаразд! — сказав Чепелка. — Давайте все сюди, і я прощаю вам. Тільки, щоб я вже вас тут не бачив, мій паночку. Вйо, коники! Бувайте здоровенькі, пане Лотрандо!

— З богом, шляхетний і добрий пане, — гукнув йому навздогін молодий Лотрандо, повертаючись на Бренди не тільки без здобичі, але й без власного каптана.

Ну, звісно, служник Вінцек вилаяв Лотранда й порадив йому завтра ж зарізати та пограбувати першого-ліпшого на дорозі.

Наступного дня засів молодий Лотрандо зі своєю тонкою шпажкою на путівці під Збечніком. Аж ось котиться віз, повний усякого товару. Лотрандо вискочив на шлях і загукав:

— Жаль мені, пане, але я мушу зарізати вас. Швиденько приготуйтеся й помоліться, будь ласка.

Візник упав навколішки й молився, думаючи, як би то вирватися з отієї халепи. Проказав один раз «Отче наш», другий, але так ні до чого путнього не додумався. Уже вдесьте читає він «Отче наш», удвадцять, а щасливої думки немає та й нема. . .

— Ну, то як, пане, — питає молодий Лотрандо, набираючи грізного вигляду. — Ви вже готові вмерти?

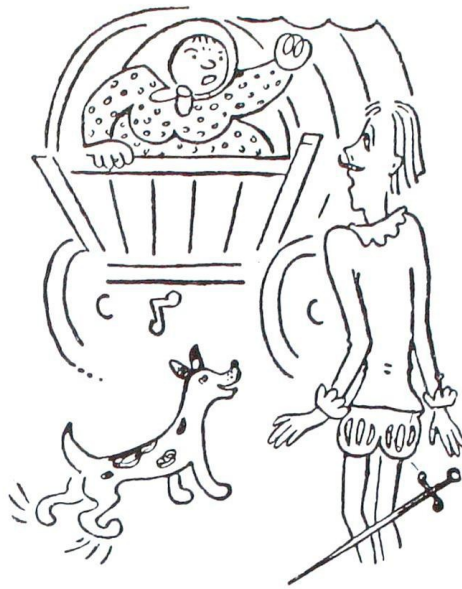
— Де там! — відповів візник. — Таж я такий запеклий грішник, що тридцять років не був у церкві, а тільки кляв кожний день, лихословив, грав у карти та грішив на кожному кроці. Якби мені висповідатися в Поліцях, то, може, господь відпустив би мені всі гріхи й не кинув би мою душу до пекла. Знаєте що? Майну я до Поліц, висповідуюся, миттю повернуся й тоді вже ріжте мене.

— Гаразд! — погодився Лотрандо. — Ідіть, а я почекаю на вас тут біля воза.

— Еге ж, — сказав фурман, — а ви мені, будь ласка, позичте вашого коника, щоб я хутчій повернувся.

Гречний Лотрандо погодився й на це. Візник подався на його конику в Поліці, а Лотрандо тим часом розпріг його коней та пустив пастися на лузі.

Але візник той хитрий був шельма й поїхав не сповідатися в Поліці, а до найближчої корчми, де й розповів, що на нього чекає розбійник на шляху. Візник хильнув для більшої відваги й разом з трьома батраками напав на Лотранда. Вони гуртом нещадно відлупцювали бідолашного Лотранда й гналися за ним аж до гір — і так чемний розбійник знов повернувся в печеру не тільки без здобичі, але й без власного коня.

Втретє засів Лотрандо на шляху до Находи. Аж тут їде візок, накритий брезентом, а на ньому торгівець везе на ярмарок у Находу пірникові серця³. Ну, молодий Лотрандо заступив йому шлях і гукає:

— Гов, чоловіче, здавайся: я розбійник!

Так навчив його Вінцек.

Торгівець зупинив воза, почухав під шапкою, відхилив трохи брезент і каже:

— Стара, тут якийсь пан розбійник.

З будки на візку вилізла вмить стара й гладка бублейниця та, взявшись руками під боки, напала на молодого Лотранда:

— Ах ти, антихристе, ах ти, харцизяко, ти, бандюго, лотре, вовкулако, башибузуче, чортяко, пройдисвіте, волоцюго, іроде, грубіяне, горлорізе, дармоїде, гасайбісе, ах ти, грішнику, ах ти, душогубе, ти чого це нападаєш на шановних і чесних людей?

— Пробачте, мадам, — ледве вимовив збентежений Лотрандо, — я ж і гадки не мав, що на возі є дама.

— А є! — заверещала перекупка. — Та ще й яка дама! Ах ти, дурню, ах ти, арештанте, крутіяко, кровопивце, ледацюго, людожере, сатано, посмітюху, вбивце!..

— Тисячу разів прошу вибачення за те, що я так настрашив вас, пані! — благав, геть знітившись, Лотрандо. — Трешарме, мадам, сільвупле, висловлюю вам свій найглибший жаль за те, що. . . що. . .

— Геть звідси, негіднику, — кричала шановна дама, — поки я тобі не сказала, що ти нехрист, нелюд, виродок, безбожник, шахрай, пірат, поганець, розбійник Рінальдо Рінальдіні⁴, чортів вишкварок,

³ пряники у вигляді серця.

шельма, волоцюга, боягуз, обірванець, мерзотник, татарин, турок, звірюка. . .

Далі вже Лотрандо не слухав, а так чкурнув мерщій, що зупинився аж у Брендах. Але й тут здалося йому, ніби вітер несе за ним отаке, як — «вітрогон, упир, розбишака, злодюга, злий дух, сучий син, скаженюка, палій. . . »

Далі в ліс — більше труску. Під Ратіборжицями напав молодий розбійник на золоту карету, але в ній сиділа ратіборжицька княжна, й така вона була гарна, що Лотрандо вмить закохався й узяв у дівчини — та й то за її згодою — тільки запашну хусточку. Ясно, що його згряя на Брендах не могла наїстися пахощами тієї хусточки. А то напав він під Суховршницями на різника, який вів корову до Упіц на забій. Лотрандо хотів його вбити, але різник так благав зглянутися над його дванадцятьма дітьми-сирітками, так зворушливо, жалісно й гарно примовляв, що молодий розбійник заплакав, пустив і різника, й корову, та ще й упхав різникові в руки дванадцять золотих дукатів — по дукату кожній різниковій дитині на згадку про грізного Лотранда. А різник той, шахраюка, був старий парубок і не мав навіть кішки, а не те, що дванадцятро дітей. І отак завжди, коли Лотрандо хотів кого вбити або пограбувати, йому ставала на перешкоді його чулість та гречність. Тож він не тільки нічого ні в кого не взяв, але й своє геть усе пороздавав.

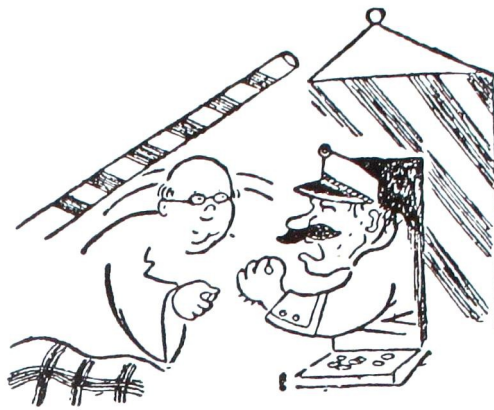
Розбійницьке ремесло так і не велося йому. Хутко вся його згряя разом з кудлатим Вінцеком розбіглася хто куди в пошуках чесної праці, а сам Вінцек найнявся в гроновському млині челядником. Цей млин і досі ще стоїть біля церкви. Молодий Лотрандо залишився сам у розбійницькій печері на Брендах і не міг дати собі ради в злиднях та голоді. Тут він згадав про отця ігумена монастиря бенедиктинців і подався до нього просити поради.

Прийшовши, Лотрандо клякнув перед ігуменом і розповів з плачем, що заприсягся своєму батькові бути розбійником, але ж, вихований чемно, в пошані до людей, він не може вбити когось чи пограбувати. І що ж тепер йому діяти?

Отець ігумен нюхнув на те дванадцять разів табаки, дванадцять разів замислився, а тоді сказав Лотрандові:

⁴ головний герой роману «Рінальдо Рінальдіні – отаман розбійників» німецького письменника Христіана Августа Вульпіуса (1762-1827), що той роман був дуже популярний у різних країнах, а ім'я Рінальдо Рінальдіні стало загальним, синонімом слова "розбійник".

— Хвалю тебе, мій любий сину, за те, що поводишся з людьми чемно й ласкаво. Та розбійник з тебе однак не вийшов — як тому, що це смертний гріх, так і тому, що ти цього не вмієш. Проте, аби виконати клятву, яку ти дав батькові, ти й далі нападатимеш на людей, але вже цілком чесним шляхом. Станеш ти збирачем мита й чигатимеш на шляху, а як хто проїде, то наскочиш на нього й вимагатимеш два крейцари мита. При цьому ремеслі ти й клятви своєї не порушиш, і зможеш бути чемний, як тільки тобі заманеться. — Потім отець ігумен дав йому листа до окружного пана старости в Трутнові з проханням улаштувати молодого Лотранда де-небудь на посаду збирача мита. З оцим листом Лотрандо потюпав до Трутнова, й пан староста справді влаштував його збирачем мита на шляху в Залесі. Так чемний розбійник став збирачем мита на дорозі й зупиняв усі вози та брички, щоб якомога чемніше взяти два крейцари мита.

Багато років згодом їхав бричкою до Упці броумівський отець ігумен у гості до знайомого священика. Він уже заздалегідь тішився, що біля рогачки в Залесі побачить чемного Лотранда й розпитає, як йому живеться. Біля шлагбаума й справді підійшов до брички вусатий чоловік — а це був Лотрандо — й, щось бурмочучи, простягнув руку.

Отець ігумен сягнув по гаманець, а що був той ігумен товстун, довелося йому притримувати однією рукою черево, щоб другою дістати до кишені штанів. На це потрібен був деякий час, і тут Лотрандо гаркнув грубим голосом:

— Ну, даєш, а чи ні? Скільки я чекатиму на твої паршиві два крейцари?

Отець ігумен порпається в гаманцеві та й каже:

— Нема в мене крейцарів, чоловіче добрий. Розміняйте мені, будь ласка, п'ятака.

— Ідіть до біса! — загорлав Лотрандо. — Коли нема крейцарів, то чого вас чорти носять по дорогах? Або два крейцари, або катай назад!

— Лотрандо, Лотрандо! — сказав із жалем ігумен. — Хіба не впізнаєш мене? Де ж поділася твоя чемність?

Лотрандо засоромився, бо тільки тоді упізнав отця ігумена. Він мало не пробурмотів якусь лайку, та стримався й сказав:

— Не дивуйтеся, ваша всечесносте, що я вже нечемний. Та чи бачив хто коли такого збирача мита на шляху, на мосту або збирача податків чи екзекутора, які не були б воркотунами?

— Ай справді, — відповів отець ігумен. — Ніхто ще такого не бачив.

— Отож! — забурмотів Лотрандо. — А тепер їдьте собі до біса!

Оце й кінець казці про чемного розбійника. Він уже, звісно, помер, але нащадків його ви зустрінете на багатьох-багатьох посадах. Упізнати їх дуже легко — вони-бо залюбки вилають вас ні за що, ні про що. А це ж бо неподобство.

ВЕЛИКА ЛІКАРСЬКА КАЗКА

Це було вже дуже давно, коли жив собі на горі Гейшовині чарівник Магіяш. Чарівники, як ви знаєте, бувають добрі — їх звать чародіями або чудотворцями, а бувають і лихі — їх називають чаклунами або чорнокнижниками. Наш Магіяш був ані добрий, ані злий, а так собі, середній. Іноді він був такий добрий, що взагалі не чарував, а іноді так чарував, що аж гриміло та блискало. Іноді йому спадало на думку кидати камінням, а якось він зробив дощ із малих жабок. Отож кажіть ви, що хочете, а жити по сусідству з отаким чарівником не велика радість. І хоч люди божилися, що не вірять у чарівників, а проте кожен тримався осторонь Гейшовини, — мовляв, дорога там дуже крута. Бо кожен боявся Магіяша, хоч і говорив між людьми, що не вірить у його чари.

Сидів якось наш Магіяш перед своєю печерою та їв сливи — великі, синьо-чорні, сочисті, а помічник його — рябий Вінцек, на справжнє ім'я Вінцек Никлічек із Злічка, мішав над огнем у печері чародійське повидло зі смоли, сірки, валеріани, мандрагори, дьогтю, коломазі, чортополоху, блекоти, чемериці, козячих котяшків, осиних жал, щурячих вусів, мурашачих лапок, пекельного попелу, будяка, вовчих ягід, чорнобилю та іншого чародійного зілля. Рябий Вінцек мішав у казані, а Магіяш наглядав за ним та їв собі сливи. Раптом бідолаха Вінцек забув мішати, чи як там воно було, тільки повидло в

казані зашкварчало, задимілося, пригоріло, і враз од нього шугонуло страшним смородом.

«Ах ти недотепо!» — хотів крикнути Магіяш на хлопця та, мабуть, з того поспіху проковтнув сливу разом із кісткою. Кістка застрягла йому в горлянці й не йшла ні туди ні сюди, тож Магіяш почав тільки: «Ах ти не. . .» — а далі не міг видавити з себе ні звуку. Він харчав та шипів, ніби пара в горщику, червонів на лиці, махав руками й підстрибував, але кістка так міцно й уперто застрягла йому в горлянці, що й не думала виходити.

Угледівши таке, Вінцек дуже злякався, що господар йому ще задушиться, й сказав співчутливо: «Постривайте, пане шеф, я вже майну до Гронова по лікаря». І так чвальнув з Гейшовини вниз, аж шкода, що ніхто не бачив того бігу й не виміряв його швидкості. Це напевне був світовий рекорд з бігу на велику дистанцію.

У лікаря в Гронові Вінцек ніяк не міг звести дух та, звівши його кінець кінцем, залопотів:

— Пане лікарю, треба негайно, миттю й негайно, йти до пана чарівника Магіяша, а то він задушиться. Але і ухекався я, бігши до вас.

— До Магіяша на Гейшовину? — скривився лікар. — А чорт, от куди мені тричі не хочеться. Та коли я конче потрібний, то нічого не вдієш. Іду.

Лікар, бачите, не має права нікому відмовити в допомозі, навіть коли б кликали його до розбійника Лотранда або й самого (борони боже) Люципера. Такий уже той фах у лікарів.

Отож гронівський доктор узяв лікарський саквояж із різними ножами, кліщами на зуби, бинтами, порошками, мазями, дощечками на переломи та іншими медичними інструментами й подався з Вінцеком на Гейшовину. «Аби тільки не запізнитися», — журився весь час рябий Вінцек. Ішли — раз-два, раз-два — через гори й бори, раз-два, раз-два — через мочари, раз-два, раз-два — через горби та видолінки, аж нарешті рябий Вінцек озвався:

— Ну, ось, пане лікарю, ми вже прийшли.

— Радий служити вам, пане Магіяше, — сказав гронівський лікар. — То що вам болить?

Чарівник Магіяш захарчав тільки у відповідь, зашипів і показав рукою на горлянку.

— Ага, шийка болить, — мовив гронівський лікар. — Ось ми зараз подивимось. Ану, відкрийте, пане Магіяше, рота і скажіть «а-а-а».

Магіяш, відгорнувши вуса, роззявив рота, але «а-а-а» вимовити не міг, бо взагалі не міг вимовити жодного звуку.

— Ану, скажіть «а-а-а», — понукав лікар. — Що, не можете?

Лікар той був хитрий лис, стріляний горобець, битий жак — і взагалі хитрості йому не бракувало.

— Ай-йй-ай, — сказав лікар, — пане Магіяше, з вами дуже погано, коли ви вже не вимовите «а-а-а».

Він почав обмацувати Магіяша, обстукувати, подивився на язик, під повіки очей, присвітив йому дзеркальцем у вуха, у носа, а сам бурчав собі щось латиною. Закінчивши огляд, лікар поважно задумався й проказав:

— Серйозна, пане Магіяше, з вами справа. І, крім негайної та невідкладної операції, нічим тут не зарадиш. Та сам я не можу і не наважуся робити її — потрібні асистенти. Коли ви згодні піддатися операції, тоді немає іншого виходу, як покликати сюди моїх колег-лікарів з Упіци, Костелця та Горжічки. А коли вони сюди приїдуть, ми проведемо тут лікарську нараду, тобто консилиум, тільки після консилиуму приступимо до необхідного медичного заходу, тобто операції операнді. Отож подумайте над цим, пане Магіяше, й коли згодні, то негайно посилайте по моїх шановних учених колег.

Що було Магіяшу діяти? Він кивнув на рябого Вінцека, а той тричі затунав ногами, щоб добре біглося, та вмить махнув униз з Гейшовини. Тож треба бігти до Горжічок. І до Упіци. І до Костелця. Ну, то й хай він біжить собі щасливо.

Про сулейманську принцесу

Поки рябий Вінцек чвалав до Горжічок, до Упіци та до Костелця, наш гронівський лікар сидів у чарівника Магіяша, пильнуючи, щоб той не задушився. А щоб не нудилось чекати, він запалив собі сигару й мовчки покурював.

Коли Коли ж йому набридло курити, лікар відкашлявся і чадив собі далі. Згодом, щоб скоротати час, він тричі позіхнув і закліпав очима. Потім озвався.

— Ну, так.

За півгодини потягнувся в крижах і сказав:

— Авжеж так, а не інакше.

А ще згодом додав:

— Можна було б заграти в карти. Пане Магіяше, є у вас карти?

Чарівник відповісти не міг, тож лише заперечливо закрутив головою.

— Нема? — скривився лікар. — Шкода, що нема. Ото чарівник з вас — навіть карт не маєте! А в нас у корчмі якийсь чарівник — стривайте, як же його. . . ніби Навратіл, чи Дон Боско, чи Магорелло — давав колись сеанс, і, знаєте, як він показував чародійські штуки на картах? Ви б тільки очі витріщили. Еге, чарувати треба вміти. . .

Після цього він знову запалив сигару й сказав:

— Коли карт у вас немає, то я, щоб згаяти час, розповім вам казку про сулейманську принцесу. А коли ви вже чули таку, бува, тоді кивніть мені, і я не казатиму. Дзелень-бам, починаю!

. . . У сулейманському султанстві володарював, як сама назва свідчить, султан Сулейман. Була у цього султана єдина дочка, на ім'я Зубейда. І ось ця принцеса Зубейда почала ні з цього ні з того марудити, кашляти, стогнати, бліднути, марніти, худнути й так плакати та зітхати, що просто жаль було дивитися. Ну, ясно, що султан миттю покликав до неї своїх придворних чародіїв, ворожбитів, чарівників, баб-шептух, баб-відьом, плітух і шарлатанів, масажистів, банщиків, магів, астрологів, фельдшерів і цирульників, однак ніхто з них не мігвилікувати принцесу. Було б це, скажімо, в нас, то кожен лікар сказав би, що дівка хворіє на анемію, плеврит і бронхіальний катар. У сулейманському ж краї немає лікарів, а медицина там не дійшла ще до того, щоб іменувати недуги латиною. Отож уявіть собі, як султан зажурився.

«Ах, Монте-Крісто мій, — скаржився він сам собі, — як же я радів, що дівчина успадкує по мені квітуче султанство, а вона, бідна та безпомічна, худне, в'яне та гасне в мене на очах». І запанував у султанському дворі та в усьому сулейманському краї великий сум.

Саме тої пори примандрував туди подорожній гендляр з Яблонця — якийсь пан Люстіг — і, почувши про хвору принцесу, сказав:

— Вашому султанові треба покликати лікаря від нас, із Європи, бо в нас медицина куди вища за вашу. У вас лише знахарі, чарівники та шептухи, а в нас справжні вчені лікарі.

Дізнавшись про це, султан покликав отого мандрівного Люстіга, купив у нього разок скляних перлів для Зубейди й спитав:

Пане Люстігу, а як же пізнають у вас справжніх учених лікарів?

— Це дуже просто, — відповів пан Люстіг. — Знати їх з того, що кожний вчений лікар має перед своїм прізвищем дві літери: Др. , тобто вчений доктор. Наприклад — Др. Манн, Др. Пельнарж і так далі. А коли такого «Др. » немає, то це вже не вчений лікар, ясно?

— Авжеж, — відповів султан і щедро обдарував пана Люстіга султанками, — це, знаєте, такі смачні родзинки. Після цього султан відправив послів до Європи по лікаря.

— Пам'ятайте ж мені, — наказував він, — що справжній учений лікар є лише той, перед чийм прізвищем стоїть «Др. » Іншого не приводьте мені, а то відчикрижу вам вуха разом із головами.

Не буду розповідати про різні пригоди цих послів дорогою до Європи, бо казка моя, пане Магіяше, й кінця б не мала. Скажу лише, що, подолавши всі труднощі та небезпеки, посли кінець кінцем прибули до Європи й стали шукати лікаря для принцеси Зубейди.

Тож цілий караван оцих послів — кремезних мамелюків з тюрбанами на головах та з отакенними вусищами, мов кінські хвости, — рушив дорогою серед чорнолісся. Ідуть вони, йдуть, аж здивують дядька з пилою та сокирою на плечі.

— Здоровенькі були! — вітає послів дядько.

— Дай боже й вам, — відповіли посли. — А хто ви, дядечку, такий?

— Я, спасибі вам на слові, — сказав той, — я дроворуб.

Басурмани наставили вуха та й кажуть:

— Вас ми, добродію і шукаємо. Коли ви зволили бути Др. Оворуб, тоді просимо вас негайно, як стій, іти з нами до сулейманського краю. Наш султан Сулейман велів чемно покликати вас до його палацу. Коли ж ви не захочете йти добровільно, тоді ми мусимо привести вас, добродію, силоміць, ото ж і попереджаємо, щоб не нарікали на нас.

— Ось як? — здивувався дроворуб. — Чого ж ваш султан хоче від мене?

— Він має для вас якусь роботу.

— То я піду, — погодився дроворуб. — Бо саме оце й шукаю роботи, а до роботи, вельможні панове, я гарячий, як дракон.

Посли задоволено переморгнулися й сказали:

— Цього нам, славний добродію, й треба.

— Стривайте! — мовив дроворуб. — Мені передусім хочеться знати, як султан платитиме за роботу. Я не якийсь там дрантюх, не гилитиму ціну, але, сподіваюся, що й пан султан не дряпіка який, а заплатить мені, як другові.

Посли сулейманського султана відповіли на те чемно:

— Не вадить, шановний добродію, що ви не Др. Антюх — нам цілком вистачить, що ви — Др. Оворуб. А що ж до султана, то ми запевняємо вас, що він не Др. Япіка, а лише звичайний володар і тиран.

— Гаразд! — сказав дроворуб. — А про харчі домовимося так, що за роботою я їм і п'ю, як драгун.

— Все буде зроблено, шановний добродію, щоб задовольнити вас і в цьому питанні, — запевнили сулейманці.

Потому повели дроворуба з почестями на корабель і попливли в сулейманське царство. Коли вони припливли, султан сів мерщій на трон і звелів привести їх до себе. Посли клякнули перед султаном, а найстарший та найвусатіший сказав:

— Наш милосердний володарю й князю всіх вірних, світлий султане! За твоїм високим наказом, ми поїхали аж на острів, званий Європою, шукаючи найученішого, найвідомішого, найславетнішого лікаря для принцеси Зубейди. І ось ми привели його, світлий султане. Це відомий і славний на весь світ лікар Др. Оворуб. Аби ти знав: це такий лікар, що до праці він, як Др. Акон, платять йому, як Др. Угові, а їсть він та п'є, як Др. Агун. Годиться тобі, світлий султане, знати, що всі вони — найславніші вчені доктори, тож ми привели тобі найкращого з усіх. Кгм, кгм! Ото й усе.

— Вітаю вас, Др. Оворуб! — сказав султан Сулейман. — Прошу вас оглянути мою дочку, принцесу Зубейду.

«А чого ж не оглянути», — сказав собі дроворуб. Сам султан повів його до якоїсь сірої напівтемної кімнати, вистеленої гарними килимами, гобеленами, подушками, а на них спочивала бліда й жовта, як віск, принцеса Зубейда.

— Ай-й-й! — співчутливо сказав дроворуб. — Пане султане, таж ваша дівчина така зелена, аж світиться.

— Ото ж бо, — зітхнув султан.

— Не дівчина, а мощі, — вів далі дроворуб. — Геть висохла, еге?

— Еге ж, — сумно відповів султан. — Бо вона нічого не хоче їсти.

— Худа, як тріска, — сказав дроворуб. — Як віхоть. А на лиці ні кровинки в неї, пане султане. Я б сказав, що дівча хворіє.

— А хворіє, — зажурено підхопив султан. — Тому-то я й покликав вас, щоб вилікувати її, коли ви Др. Оворуб.

— Я? — здивувався дроворуб. — Бійтеся бога, як же я лікуватиму?

— А це вже ваша справа! — відповів Сулейман похмурим голосом. — На те ви й тут. Годі балачок! Скажу ще лише таке: коли ви не вилікуєте принцеси, то я звелю відтяти вам голову.

— Але ж так не годиться, — пробував боронитися зляканий дроворуб, та султан не дав йому говорити.

— Ніякого «але», — процідив він коротко. — Мені нема коли з вами теревені правити, а треба йти царювати. Беріться до діла й покажіть, що вмієте.

І пішов сів на трон і став царювати.

«Ото халепа! — почухав потилицю дроворуб. — Ото вскочив! Як же мені лікувати оцю принцесу? Хіба я знаю, як це робити? Ото ще напасть! І що ж тепер діяти, хай йому грець! Не вилікую цієї дівчини — відітнуть мені голову. І коли б оце не казка, то я сказав би: не можна отак ні сіло ні впало відрубувати комусь голову! І впхав чортяка мене в казку! В звичайному житті ніколи б мені такого не сталося. Гей, людоньки добрі, як же мені виплутатися з оцієї біди?»

З такими та ще чорнішими думками дроворуб сів собі на порозі султанського замку й зажурено зітхав. «І чого їм заманулося, бог би їх побив, робити лікаря з мене? Звеліли б мені зрубати ці або ті дерева, тоді я показав би їм, на що здатен! Так працював би, аж тріски летіли б! Але ж і заросло тут навколо деревами, наче в пралісі, й сонечка не

видно! То в замку, певне, сирість, пліснява, затхлість і мокриці! Постривайте ж, я ось покажу вам свою працю!»

Сказавши таке, він скинув куртку, схопив пилу та сокиру й почав валити дерева, що росли навколо султанового замку. Це, одначе, були не яблуні, не груші, ані горіхи, як у нас, а самі пальми та олеандри, кокоси, драцени й фікуси, високі й стрімкі махагонові дерева та інша екзотична зелень. Уявляєте собі, пане Магіяше, як наш дроворуб заходився біля них? Коли віддзвонило полудень — навколо замку лисів чималенький проруб, а дроворуб, витерши рукавом піт з лоба, дістав з торбини буханець чорного хліба та сир, які прихопив з дому, й взявся до їжі.

А принцеса Зубейда й досі ще спала в своїй сірій кімнаті і, як ніколи, смачно сапала під те сюрчання та цюкання пили й сокири! Збудила її тільки раптова тиша, коли дроворуб, кинувши валити дерева, сів на колоді й заходився уминати чорний хліб із сиром.

Принцеса розплющила очі й здивувалася: скільки ж то дивного світла в кімнаті! Вперше за її життя впала сюди сонячна злива й заповнила сіру кімнату ясною блакиттю. Принцеса наче купалася в оцій ласкавій зливі, а у відчинене вікно линув до кімнати міцний, приємний запах свіжозрубаних дерев, і вона з насолодою глибоко вдихала його. А до цього духмяного смолястого запаху домішувалося ще щось таке, чого принцеса досі не знала. «Що ж то воно?» — виглянула вона у вікно й побачила замість високої стіни дерев ясну галявину прорубу в сонячному світлі, а там сидить собі кремезний дядько й смачно їсть щось чорне та щось біле — саме те, від чого й заскребло ніздрі принцесі. Таж відомо, що всякому найкраще пахне те, що їсть хтось інший.

Принцеса не могла вже витримати; ті пахощі вабили її вниз, перед замок, до того дядька, який обідав на прорубі. Кортіло дізнатися, що то він їсть.

— А, принцеса! — озвався дроворуб з повним ротом. — Не хочете шматок хліба та сиру?

Принцеса зашарілася, завертілася — соромилася сказати, що дуже їй хочеться покуштувати того запашного.

— Беріть, а чого ж! — одрізав дроворуб величенький окрасць. — Натє Натє!

Принцеса зиркнула навкруги, чи хто-небудь не бачить.

— Дякую, — мовила нишком, а скуштувавши хліба та сиру, сказала:

— Ох і смачне!

Та й справді, хіба така принцеса їла коли-небудь у житті хліб із сиром?

Саме тоді виглянув у вікно пан султан Сулейман і тут же очам своїм не повірив. Замість густої стіни дерев ясніє зруб у сонці, а на купі колод сидить принцеса з повним ротом, вуса од сиру в неї від вуха до вуха, і їсть вона так смачно, як іще ніколи не їла.

— Дай же їм, боже, здоров'я, що кінець кінцем знайшли та привели таки справжнього вченого доктора до моєї дочки, — відітхнув Сулейман з полегкістю.

З того дня, пане Магіяше, принцеса стала одужувати, личко її набралось рум'янців, і їла вона, як вовчиця. Ось що таке світло, сонце й свіже повітря, пане Магіяше. Кажу я вам це тому, що й ви ось сидите в темній печері, де нема ні сонця, ні повітря. А жити так, пане Магіяше, нездорово. Ось що хотів я вам сказати.

Коли гронівський лікар закінчив саме казку про сулейманську принцесу — надбіг рябий Вінчек з трьома лікарями з Горжічок, Упіци та Костелця.

— Веду їх! — гукав він іще здалека. — Ото я набігався, людоньки добрі!

— Вітаю вас, панове колеги! — мовив гронівський лікар. — А ось і наш пацієнт, пан чорнокнижник Магіяш. Стан здоров'я його, як бачите, не дуже втішний. Пацієнт свідчить, що проковтнув сливу, або чорнослив, або кісточку. На мою скромну думку, недугу можна назвати швидкою сливотідою.

— Гм, гм! — сказав лікар із Горжічок. — А я б назвав цю недугу задушливою сливотідою.

— Не хочу заперечувати шановним колегам, — озвався лікар із Костелця, — але скажу вам, що йдеться в цьому випадку про глоткову кісткотіду.

— Панове! — сказав упіцький лікар. — Усі ми, я думаю, погодимось на тому, що в нашого пацієнта випадок швидкої сливоглоткової кістко-сливотіди.

— Ну, то поздоровляю вас, пане Магіяше! — мовив лікар із Горжічок. — Це дуже важка й серйозна недуга.

Цікавий випадок, — додав лікар із Упіци.

— Е, пане колего! — вставив на те костелецький лікар. — В мене були куди кращі й цікавіші медичні випадки. Чули, як я вигоїв Гейкала з Кракорки? Коли ні, то послухайте.

Випадок з Гейкалом

Минуло вже чимало років відтоді, коли в лісі на Кракорці жив Гейкало. Це, знаєте, одне з найогидніших страшил, які тільки є на світі, йде собі людина вночі лісом, аж тут як загейкає за нею, як зареве, заголосить, заквилить, завие або й зарегочеться моторошно. . . Звісно, що злякана на смерть людина кидається бігти наосліп, мчить, тікає, аж душу витрушує із жаху. І отак бісів Гейкало нападав та лякав усіх багато років, і люди вже боялися йти там поночі.

Аж одного разу приходить до мене на прийом якась дивна людинка, смішне опудало з отакенною хавкою від вуха до вуха, з ганчіркою на шиї, і шипить, харчить, хрипить, пищить та кашляє — годі й добрати, чого хоче.

— Що у вас? — питаю.

— Пане лікарю, — зашипіло воно, — я наче захрип, прошу вашої ласки.

— Бачу, — кажу, — а хто ви такий?

Пацієнт трохи завагався й відповів:

— То я, прошу ласки, той самий Гейкало з гори Кракорки.

— Ага, — кажу, — то ви отой лайдак, отой гультьай, що лякає людей у лісі? А сто чортів, то це ж добре, що вам нарешті заціпило. І

годі вам сподіватися, що я лікуватиму ваш фари- або ларингіт, або горлар катранки, тобто я хотів сказати, катар горлянки, щоб ви й далі могли гейкати на людей та наганяти на них жах! Ні, хрипіть та шипіть собі з богом, принаймні так буде спокійніше.

Тут Гейкало став просити мене:

— Ради бога, пане лікарю, благаю вас, вилікуйте мене від оцієї хрипоти, а я вже буду добрий — не страшитиму людей.

— Оце і я вам раджу, — кажу. — Ви надто вже перекричалися й тому втратили голос, ясно? Тож, братчику, страшити в лісі — це вже не для вас: там холодно й сиро, і у вас запалення дихального шляху. Не знаю, не знаю. . . Ваш катар можна б іще вилікувати, але вам треба кинути страшити й піти кудись із лісу. Інакше ніхто не вилікує вас.

Гейкало зажурився й почухався за вухом:

— Нелегка це справа. А як же я житиму, коли не буду страшити? Таж я нічогісінько не вмію, крім гейкати та верещати, та й то поки мав голос.

— Ех, чоловіче! — кажу я. — З отаким, як у вас, рідкісним голосовим органом можна піти співати у оперу, торгівцем на базар або викликувачем до цирку. Бо такий гарний і могутній голос шкода марнувати в лісі. В місті ви б краще застосували ваш талант.

— Це і я собі іноді кажу, — признався Гейкало. — Ну, що ж, спробую влаштуватися десь у місті, коли тільки знову матиму голос.

Ну, вимазав я йому горлянку йодом, приписав полоскати марганцівкою, хлоридом кальцію, вживати ангінол та класти на шию компреси. З тієї пори не чути вже Гейкала на Кракорці. Справді пішов звідси й кинув страшити.

Випадок із водяником

— А в мене теж був цікавий випадок, — озвався упіцький лікар. — У нас в Упі, за гавловицькою кладкою, сидів у річці між корінняками верб та вільшини водяник Юдал. Оцей бурмотун, виродок, нелюд і негідник робив іноді поводи, а то й топив дітей, коли ті купалися. Тож люди не дуже раділи такому водяникові в річці.

Якось під зиму приходить до мене на прийом дідок у зеленому фрачку, з червоною хустинкою на шиї, хекає, кашляє, чхає, шморгає носом і гугнявить:

— Пане дохторе, в мене або простуда, або я застудився; тут мені штрикає, тут коле, в крижах болять, у костях ламає, а що вже кашляю, то годі й дихнути. Дайте, будь ласка, якісь ліки.

Оглянув я його й кажу:

— Ревматизм у вас, дїду. Я вам дам добру масть — лініментум, щоб натиратися, але це ще не все. Ви повинні жити в сухому та в теплі, розумієте?

— Та розумію, — буркнув дід. — Тільки нічого, паночку, не вийде з цього тепла та сухості.

— Чому ж не вийде?— питаю.

— Тому, — відповів дід, — що я гавловицький водяник, пане дохторе. Де я візьму тепло та сухість? Таж я й носа витираю водою, у воді сплю й водою накриваюся. Тільки тепер, на старість, я стелю собі постіль м'якою водицею замість твердої, щоб м'якше спалося. А з оцим теплом та сухістю — то важка справа, дуже важка.

— Але що вдієш, дідуню, — сказав я, — у холодній воді ревматизм у вас тільки погіршиться. Старі, знаєте, кості люблять тепло. Скільки ж вам років, пане водянику?

— Ого! — буркнув водяник. — Я, пане дохторе, тут іще з поганської доби, а цьому вже тисяча років, а може, ще більше. Літа вже, літа!

— Ось бачите, — кажу я йому. — В такому, дїду, віці треба вам сидіти на печі. Але постривайте, є вихід! Чули ви хоть що-небудь про гарячі джерела?

— Та чув, чув, — пробурмотів старий водяник. — Але в нас таких немає.

— В нас немає, — відповів я, — зате є в Теплицях, у Піштянах та в інших місцях, тільки глибоко під землею. А ці гарячі джерела, треба вам знати, саме й створені для старих ревматичних водяників. Тож ви просто оселитесь як тепловодний водяник у такому гарячому джерелі й лікуватимете собі свій ревматизм.

— Гм, гм! — вагався дідок. — А що, власне, такий тепловодний водяник має робити?

— Та небагато, — сказав я. — Він повинен помпувати з надрів землі теплу воду й пильнувати, щоб вона не охолола. А надлишок цієї теплої води випускати на поверхню землі. Оце й усе.

— Ну, то на таке я згоден, — забурмотів гавловицький водяник. — Постараюсь десь знайти собі таке гаряче джерело. Красенько дякую, пане дохторе!

І так зник з приймальні — тільки калюжка на підлозі залишилася після нього.

Гавловицький водяник таки послушався поради. Він оселився на теплих водах у Словаччині й так помпує гарячу воду з надрів землі, що тепле джерело б'є тепер там на поверхні. А в тому теплому джерелі купаються люди й лікують ревматизм; з цілого світу їдуть сюди на лікування. Це вам, пане Магіяше, приклад, як треба слухатися лікарських порад.

Випадок з русалками

— А в мене також був один надзвичайний випадок, — почав лікар з Горжічок. — Якось сплю я собі вночі, мов бабак, аж чую — хтось стукає у вікно та гукає:

— Лікарю! Лікарю!

Відчинив я вікно й питаю:

— Хто там? Я комусь потрібний?

— Еге, — долинув із півми якийсь дивний тоненький голос. — Ходи! Ходи й допоможи!

— Хто ж там? — питаю. — Хто кличе мене?

— Я, голос ночі, — промовило з темряви. — Голос місячної ночі. Ходи!

— Іду! — відповів я, немов уві сні, й наспіх одягнувся. Вийшов із хати — а тут нікого. Мені стало моторошно. — Гей! — кликнув я тихо. — Є тут хто? Куди мені йти?

— За мною, за мною, — схлипнув ніжний невидимий голос, і я пішов за тим голосом дорогою і навпростець, зрошеною левадою і темним лісом. Світив ясний місяць, і цілий світ застиг у холодній красі. Панове, я знаю наші околиці, як власні долоні, та цієї місячної ночі вони видалися мені чарівні, мов у казці. Буває ж таке іноді, що раптом знайдеш цілком інший світ у своєму рідному краї.

Іду я довгенько за отим голосом та кажу собі подумки: «Це ніби Ратіборжицька долина».

— Сюди, лікарю, сюди! — кличе мене голос, схожий на плюскіт річкової хвилі. Й здалося мені, наче я стою місячної ночі на срібному лужку біля берега річки Упи. Дивлюся, а в місячному сяйві видніє щось — чи то постать яка, чи то світла тінь; чую — чи то тихий плач, чи то плюскіт води.

— Ну, ну, — кажу я заспокійливо. — Хто ми такі й що нам болять?

— Ах, лікарю! — тоненько поскаржилося оте світло на землі. — Я німфа, русалочка. Танцювали тут мої сестрички, танцювала з ними і я, та й не пам'ятаю, чи то я спіткнулася об місячний промінь, а чи посковзнулася на блиску перлинки роси, — не знаю та й годі. І ось лежу я тут, піднятися не можу, а ніженька мені болять, болять, болять. . .

— Ага, — кажу я. — Мабуть, фрактура, або перелом. Нічого, зараз подивимося. То ви, значить, одна з тих русалок, що танцюють отут на лужку? Бач, бач! А коли між вас потрапить якийсь юнак із Жернова чи то із Слатіци, то ви його затанцюєте на смерть, еге ж? Гм, гм! А знаєте, дівчино, що ті ваші пустощі погані? Ось як вони на вас окошилися! Ось до чого довели оті ваші танцюльки!

— Ах, . лікарю, — поскаржилася русалка, — ви й не знаєте, як у мене ніженька болять!

— Авжеж, що болять, — кажу я. — Фрактура має боліти, — присів я біля русалочки, щоб оглянути перелом.

. . . Я, панове колеги, направив уже сотні переломів, але такої замороки, як з отією русалкою, не мав іще в практиці. Бо ж тіло в неї із сяйва, а кісточки — з так званого твердого сяйва. Спробуйте взяти це в руки, коли воно невпійманне, як вітер, як світло, як імла, а треба ж його обмацати, натягти, припасувати. Ох і наморочився ж я з нею! Спробував ото перев'язати ніжку павутинням, та русалка пищить: «Ой! Ріже, мов дрiт!» Потім спробував скріпити перелом пелюстками яблуневого цвіту, а вона плаче: «Ой, не кладіть мені на ніжку каміння!»

Що тут діяти? Врешті я взяв з крилець бабки, тобто лібелли, той блиск, отой металічний полиск, та зліпив з нього дві дощечки. Потім розділив місячний промінь у крапельці роси на сім барв веселки й синьою барвою — найтоншим промінчиком — прив'язав оті дощечки до зламаної ніжки русалки. Ох і нагрів же я собі чуба! Здавалося, що той місяць смажить мене, мов липнєве сонце. Врешті я впорався, сів біля неї і кажу:

— Ну, тепер усе гаразд, та ви, однак, не важтеся згинати ніжку, поки не зростеться. І знаєте, любонько, я просто дивуюся з вас та з ваших гарненьких сестричок. Чого це ви й досі отут? Таж усі німфи, мавки й русалки, де б то вони не були, давним-давно вже знайшли собі краще місце.

— Де? — схлипнула русалка.

— Ну, — відповів я, — там, де роблять кінофільми, знаєте? Грають і танцюють для кіно, гребуть за те гроші, мов полову, та ще й дивиться на них цілий світ — йой, панночко, оце то слава! Всі русалки та мавки давно вже пішли в кінофільми, там же нині й усі лісовики та чугайстри. Ну, а побачили б ви, які там розкішні шати на русалках! Далебі, вони не ходили б у такій скромній сукенці, як оце ви.

— Е, ні! — заперечила русалка. — Сукенка моя виткана із блиску світлячків!

— Байдуже, — відповів я. — Нині таких уже не носять, тепер інша мода.

— Зі шлейфами? — жваво спитала русалка.

— Не можу сказати вам, — відповідаю, — бо я на цьому не розуміюся. Ну та я йду, а то зараз уже засвітає. А наскільки я знаю, ви, русалки, можете з'являтися тільки поночі, еге? То бувайте здорові, панночко, а про кінофільми ще подумайте.

Більше я там русалки не бачив, її зламана ніжка, мабуть, загоїлася. Можу тільки сказати, що з тієї пори зникли русалки з Ратіборжицької долини. Не інакше, як зібралися та пішли собі в кіно. Ось ви в кіно придивіться гарненько, вам здається, ніби на екрані рухаються панни та дами, а насправді тіла в них немає, доторкнутися до них не можна, бо вони зроблені з саява. Тож і видно, що це русалки. Тому в кіно й вимикають світло та роблять п'тьму, бо русалки, а також усяка інша чортівня світла бояться й оживають лише у п'тьмі.

З цього також видно, що ані страшила, ані інші казкові явища не годяться вже для теперішнього світу, коли не знайдуть собі яке інше покликання. А нагод у них для цього чимало.

* * *

Ой лишенько, діти, та ми ж заслухались казок, а про чарівника Магіяша мало не забули! А він собі сидить із кісткою в горлянці, ні писнути, ні зашипіти не може — тільки блимає очима й чекає, коли вже оті чотири лікарі допоможуть йому.

— Ну, так, пане Магіяше, — сказав нарешті лікар з Костелця, — пора вже нам братися до операції. Ось ми помиємо руки, бо ж чистота в хірургії — найголовніше.

І всі чотири заходилися мити руки: спершу в теплій воді, потім у бензині, а тоді вже в карболці. По тому одягли вони чистенькі білі халати — ну, дітки, зараз почнеться операція! Хто з вас не може дивитися — хай краще заплющить очі!

— Вінцеку, потримай ось пацієнтові руки, щоб він не ворухився! — звелів лікар з Горжічок.

— Ви, пане Магіяше, готові? — поважно спитав лікар з Упці.

Магіяш тільки кивнув — йому від страху душа в п'яти сховалася.

— Починаємо! — сказав гронівський лікар.

Тут лікар із Костелця став окар'яч і дав чарівникові Магіяшу в спину такого замашного штурханця, що аж:

задудоніло, мов грім, а люди в Наході, Старкові та в Сміржіцях оглянулися, звідки то надходить буря;

застугоніла земля, і в Сватоновичях завалилася штольня в занедбаній шахті, а в Наході захиталася дзвіниця;

скрізь аж по Трутнів та Поліцу й ще далі сполошилися всі голуби, всі собаки з ляку поховалися в буди, а всі коти пострибали з печей;

слива вилетіла Магіяшеві з горлянки з такою величезною силою й швидкістю, що перелетіла за Пардубиці й тільки в Пржелоучі впала, при цьому вбила на полі пару волів і зарилася в землю на три сажні, два лікті, півтори стопи, сім пальців та чотири п'яді.

І тут же за сливою вилетіло з Магіяшевого рота словечко: «. . . дотепо!» Це була половина отої лайки, що застрягла Магіяшеві в горлянці, коли він хотів гримнути на Вінцека: «Ах ти, недотепо!» Тільки ці слова вже не полетіли далеко, а впали ген за Юзефовом і звалили стареньку грушу.

Після операції Магіяш підкрутив вуса й сказав:

— Красненько дякую вам!

— Ми раді за вас, — відповіли чотири лікарі. — Операція вдалася.

— Так, — сказав упіцький лікар, — але, щоб цілком оклигати, доведеться вам, пане Магіяше, кількасот років берегтися. Так, як і гавловицькому водяникові, я наполегливо рекомендую вам змінити повітря й клімат.

— Я згоден з колегою, — додав гронівський лікар. — За кліматичними умовами найкраща для вас пустеля Сахара.

— Я теж такої думки, — докинув і свого лікар з Костелця. — Пустеля Сахара буде корисна для вас, пане Магіяше, вже хоч би тому, що там не ростуть сливи, які могли б загрожувати вашому здоров'ю.

— Пристаю до думки моїх шановних колег, — сказав лікар з Горжічок. — А як чарівник, пане Магіяше, ви матимете в Сахарі можливість досліджувати та метикувати, як вичаровувати в пустелі воду й рослинність, щоб там могли жити й працювати люди. Ото була б чудова казка.

Що було Магіяшу діяти? Він чемно подякував лікарям, спакував свої чари та й подався з Гейшовини в пустелю Сахару. Відтоді немає

вже в нас чародіїв і чорнокнижників, та ніхто й не плаче за ними. Але чарівник Магіяш живе й досі — він думає та гадає, як би то вичарувати в пустелі поля й ліси, міста й села — може, ви, діти, й дочекаєтесь того.

ДАРОЧКА, АБО ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ЩЕНЯТИ

Розділ I

Коли воно народилося, то це було отаке собі біле ніщо, яке вміщалося на долоні: а що мало воно пару чорних вушок, а позаду хвостик, то ми визнали, що це собака, а оскільки нам хотілося мати собачку-дівчинку, то ми й назвали її Дарочкою.

Але поки що воно було таке собі біле ні се ні те, сліпе, без очей, а щодо ніжок, то мало воно дві пари чогось, яке при доброму бажанні можна було назвати ніжками. А що таке бажання було, то мало оте ніщо й ніжки, хоч і небагато чого варті: де вже там на них стояти або ходити! Такі вони ще були хиткі й слабенькі. Та коли вже Дарочка підкувала добре чобітки (вона, власне, ще не підкувала чобіток, тільки закачала рукави), (говорячи щиро, й рукави вона не закачала, а, як то кажуть, плюнула в жмені), (і в жмені вона ще, звичайно, не плюнула, бо й плювати не вміла, та й жменьки були в неї такі малесенькі, що й годі до них влучно плюнути), одне слово, коли Дарочка заповзялася, то дошкутильгала за півдня від задньої маминої ноги до маминої передньої ноги, причому вона тричі попоїла дорогою й двічі виспалася. Спати і їсти вона вміла вже від народження й цього не мусила вчитися. Тож робила вона це ревно цілісінький день. Навіть уночі, коли ніхто її не бачив, Дарочка, мабуть, так само сумлінно спала, як і вдень, — таке це було запопадливе цуценятко.

Крім того, вона ще вміла скавучати. Але як щеня скавучить — я описати не вмію та й не можу показати вам, бо не маю такого тоненького голосу. І вміла ще Дарочка від народження плямкати, коли ссала оте мамине молочко. Ото й усе.

Дарочка народилася

Другий день

Як бачите, вміла вона спершу небагато, але її матері (звуть її Ірис, і вона грубошерста фокстер'єрка) вистачило й цього: цілий день Ірис мала про що із своїм немовлятком розмовляти та шепотіти, обчухувала свою Дарочку, цілувала та лизала, чистила язиком та вмивала, чесала й, гладила, голубила, годувала й доглядала, навіть своє власне волохате тіло стелила їй замість подушки; ну, тоді можете собі уявити, як Дарочці спалося. Це, щоб ви знали, і є ота материнська любов. І в людських матінок теж буває так. Однак людські матері добре знають, що вони роблять і для чого, а така песикова мама не знає, а тільки слухає, що їй підказує природа.

«Слухайте, вельмишановні песикові мами, увага! — каже голос природи. — Поки ваше маля ще сліпе й безпорадне, поки воно не вміє ще ні захищатися, ні сховатися, ані покликати на допомогу, — не смійте, кажу я вам, навіть ока заплющити: ви повинні берегти його, захищати своїм власним тілом, а як побачите близько кого підозрілого — зразу — гарр! — і задушить його».

Третій день.

Ірис виконувала все це дуже ретельно, й коли раз до Дарочки підійшов якийсь підозрілий адвокат, мати кинулася, щоб задушити його, й роздерла йому штани; а коли підходив якийсь справжній письменник, вона також хотіла його задушити й вкусила за ногу, а якійсь поважній дамі пошматувала всю сукню; ба Ірис кидалася навіть на таких службових осіб, як листоноша, сміттяр, електромонтер та той добродій газопровідник.

Крім того, вона гарчала на багатьох достойних діячів — кинулася на якогось депутата, мала також непорозуміння з поліцаєм. Одно слово, завдяки такій пильності та хоробрості оберегла свою одиначку від усякого лиха, напасті та ворожих підступів. У такої, друзі, собачої мами життя нелегке: людей багато, і всіх їх не перекусаєш.

Дарочка спить.

Того дня, коли Дарочка справляла десятиденний ювілей, з нею сталася перша велика подія: прокинувшись, вона вгледіла, на свій подив, що бачить, — правда, спершу на одне око, проте й це одне око, що не кажи, а є великий крок до світу. Це так її ошелешило, аж вона дзявкнула, й отой дзявкіт був початком собачої мови, яку ми звемо гавкотом. Тепер уже Дарочка вміє не тільки гавкати, але й гарчати та наганяти страх. А тоді вона так лише дзявкнула, ніби хтось потягнув ножем по тарілці.

Дарочка одігає.

Дарочка дивиться на світ

шукати лише мордочкою, де в матері оті смачні гудзики, з яких цідиться молочко; а коли їй хотілося лізти, то треба було наставляти вперед свій чорний блискучий ніс, аби намацати, що там перед нею. А тут, людоньки, око! Нехай тільки одне, але й це вже знаменита штука, — кліпнеш тільки й бачиш: ага, ось стіна, ось якась прірва, а ось це біле — матуся. А захочеш спати — очко заплющиться, й на добраніч, мені тепер не до вас. А що, коли б знову прокинутись? Тоді розплющується одне око, й дивись, розплющується вже й друге. Це друге трохи ще щулиється, а тоді вже розплющується цілком. З оцієї миті Дарочка вже дивиться на світ двома очима й спить також на два ока. Тож тепер уже вона не повинна спати так довго, й може більше часу присвятити тому, щоб навчитися не тільки сидіти, ходити, але й ще багато чого іншого, корисного для життя! Це вже, що не кажіть, поступ! Бо цієї ж миті знов озвався голос природи, наказуючи:

«Коли вже в тебе, Дарочко, такі очі, то дивися пильно й спробуй ходити».

Дарочка кивнула на те вушком — чую, мовляв, і розумію — та взялася ходити. Спершу вона виставила вперед праву передню ніжку, ну, а що далі?

«Тепер давай уперед ліву задню», — підказував їй голос природи.

«Ура, пощастило!»

Дальший поступ.

«А тепер оту другу задню, — радив їй голос природи, — задню, кажу, задню, а не передню. Ти ж, дурна Дарочко, й досі тримаєш одну ніжку позаду! Стривай же, так ти не підеш, поки її не підтягнеш. Оцю, кажу, праву задню підібгай під себе! Ні, це ж не ніжка, а хвостик — хвостиком ти не підеш. Зрозумій, Дарочко, про хвостик турбуватися не треба, він сам іде за ніжками. Ну, як там, усі ще в тебе лапки цілі? Гаразд, почнемо знову: виставити праву передню, голову трохи вище, аби було місце для ніжок, еге, добре, а тепер ліву задню, а тепер праву задню (тільки не так, Дарочко, далеко вбік, а давай її під себе, щоб черевце по землі не волоклося), так, а тепер ліву передню; чудово, бачиш, як ладиться? А тепер хвилиночку відпочинь собі й знов: одна-дві-три-чотири, голову догори, одна-дві-три-чотири!»

Розділ II

Як бачите, діти, клопоту тут багато, та що вдієш, — голос природи, мов той суворий учитель, нічого цуценяті не подарує. Але завжди підказувати йому ніколи, бо ж повинен він іще вчити малого горобчика літати або показувати гусеничці, яке листячко їсти, а яке ні. Дарочці він складе тільки домашню задачу (пройти, наприклад, навкіс собачу будку від рогу до рогу) й залишить її, щоб мучилася, бідолашна, сама. А Дарочка так силкується, аж висолопить язичок: права передня, тепер ліва задня (ой лишенько, котра ж це ліва — ця чи ота?), друга задня (де ж вона в мене?), ну, а що далі?

«Погано, — каже голос природи, захеканий від того, що вчить горобця літати, — ступай, Дарочко, дрібніше, голову тримай догори, а лапки гарненько під себе — ну-бо!»

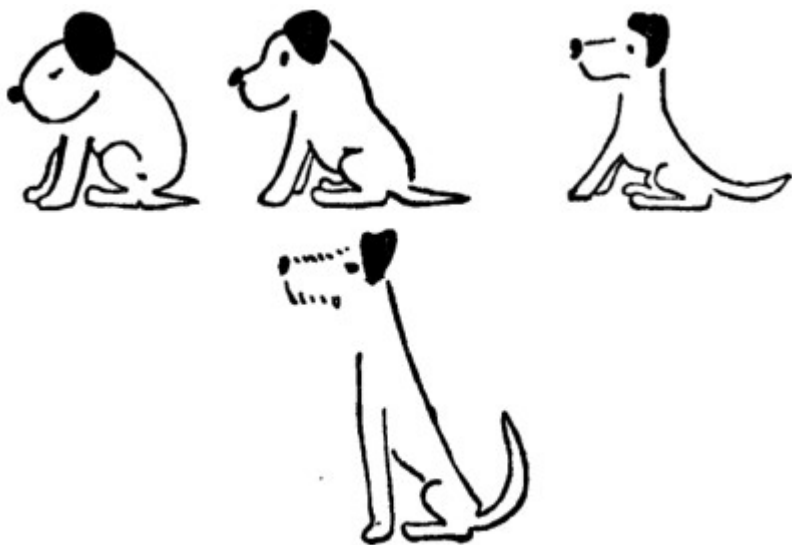

*Вігпочинок
дорогою*

Еге, легко то голосові природи наказувати. А ноження ось які ще м'які, мов з ниток, і трусяться,

мов холодець, — то що ви з ними вдієте! Та ще з отаким повним черевцем і з отакою великою головою — лихо та й годі! Дарочка сідає зажурено посеред буди й пхикає. Отут-то вже мама Ірис потішить свою донечку й дасть їй питоньки. Так обидві й заснуть, але Дарочка незабаром прокидається, пригадавши, що не закінчила домашнього завдання, й дряпається через мамин хребет до того другого рогу собачої буди.

«Добре, Дарочко, — хвалить її голос природи, — коли вчитимешся так пильно, то буде з тебе швидка собачка, як вітер».

Вчиться сидіти (вигляд збоку).

Ви й не повірите, скільки в такого щеняти роботи: коли не вчиться ходити — спить, коли ж не спить, то вчиться сидіти, а це, добрі люди, не так просто, — завжди той голос природи гримас:

«Сиди, Дарочко, рівно, голову догори й

не гни так спини; увага, ти ж сидиш на спині! А тепер на ніжках! А де в тебе хвостик? На хвостик не смій сідати, бо чим же ти тоді крутитимеш?»

І так далі, самі вам напучення!

Вчиться сидіти (вигляд спереду).

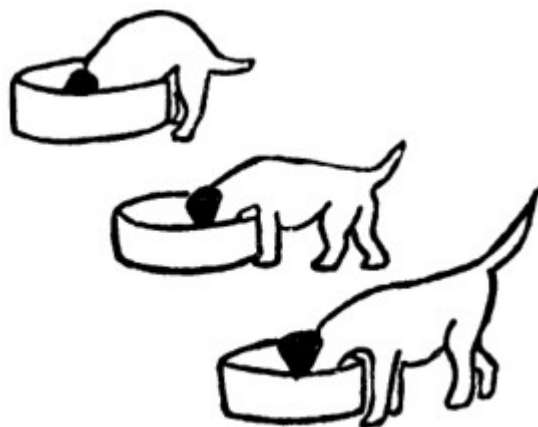
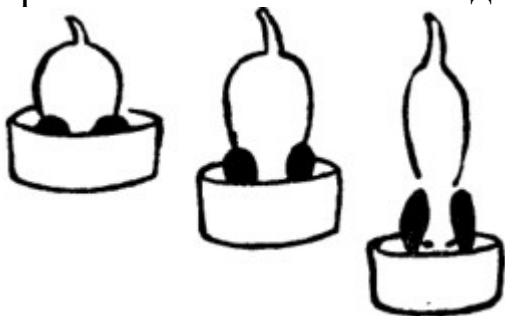
А коли навіть щеня спить або п'є, то й тоді воно виконує завдання — обов'язково рости. З кожним днем ноги мають ставати довші й міцніші, шия — теж довша, а мордочка — цікавіша. А коли мають рости аж чотири ноги, то хіба треба вам говорити, скільки тут клопоту? При цьому не можна забувати й про хвостик, щоб він ріс,

міцнів і не був такий мишачий: у фокстер'єра хвіст повинен бути міцний, як дубок, і гнучкий, як лозина. Також необхідно ще вміти шорошити вуха, махати хвостиком, голосно дзявкати та ще багато чого. І цього всього Дарочка повинна навчитися. Вона вже вміє ходити. Щоправда, іноді якусь ногу загубить. Тоді Дарочка сідає й, щоб знайти її, збирає до купи всі чотири ноги. Іноді Дарочка падає й котиться, мов той валок.

Так, життя в щеняти страшенно складне: адже тепер у нього почали рости ще й зуби. Спершу вони були, мов крупинки, та згодом загострюються, мов цвяшки. І чим вони гостріші та міцніші, тим більша в Дарочки потреба кусати. На щастя, багато є на світі речей, надзвичайно зручних до кусання, — візьмемо хоча б мамині вуха або людські пальці. Однак Дарочці найбільш до вподоби кінчик людського носа або вуха, хоч ті трапляються їй рідше. Але вже коли вона дістанеться до них, то гризе їх з великою насолодою.

Ніжка загубилася

Найгірше доводиться мамі Ірис: живіт у неї геть покусаний аж до крові Дароччиними зубами та подряпаний її пазурчиками. Вона з болю аж кліпає очима, проте годує ретельно цю малу жорстоку зві... (звірючку, звіринку, звіринючку, звіриночку, — ну й морока! Яке ж це ймення придумати для Дарочки від слова «звір»?). Нічого, Дарочко, вже не вдієш: з материнською їжею покінчено. Мусиш учитися ще одній речі — їсти з мисочки!

Ходи-но, мала, сюди, ось тобі мисочка з молочком. Ага, ти не знаєш, що з оцим робити? Пхни туди мордочку, висунь язик, умочи його в оце біле й хутко тягни з краплями цього білого в рот, потім знов і знов, аж поки мисочка спорожніє. Ну, не витріщайся так, дурненька Дарочко, це ж цілком просто, ану!

Дарочка — ані руш, тільки витріщила очі й махає хвостиком. Ох ти, дурненька, коли не хочеш, тоді я силоміць упхаю в молоко твого некмітливого носа: ось так!

Дарочку обурило таке насильство над нею, — вся її мордочка й вусики в молоці, і вона мусить облизуватись язичком, та, далєбі, яке ж воно смачне! Тепер її вже й не стримаєш: сама лізе за цим білим

Росте як із води.

смачним з головою й ногами в мисочку, розливає молоко по землі й заляпує ним собі усі чотири лапки та навіть вуха й хвостик. Тож мусить прийти мама та облизати її.

Але початок зроблено. За кілька днів Дарочка вже вмиє вилизуватиме мисочку, а водночас і ростиме як з води, чи то ба — як з молока. Тож беріть собі, діти, з неї приклад і старанно їжте, щоб рости й міцніти духом і тілом так, як оце чудове щеня, на ім'я Дарочка.

Розділ III

Багато води утекло, а разом з тим і чимало набігло калюжок. Дарочка вже не безпомічний клубочок із тремтливим хвостиком, а цілком самостійний, волохатий, всюдисущий зубатий непосидько, пожадливі звір'юк-руйнівник. Науково кажучи, виросло з неї в'юнке хребетне (бо ж і крутиться вона, як в'юн) з ряду невгамовних собаководних, з підряду проноз, роду шибайголів, виду бешкетників, породи «пустун чорновухий».

Шастає вона собі, куди хоче: вся хата, весь сад, цілий світ аж до самої огорожі — її володіння. А в цьому світі тьма-тьмуца речей, які треба випробувати: чи їх можна гризти, а може, й їсти. Тут безліч затишних кутків, де можна

досліджувати, як краще розливати калюжки. А надто сподобався Дарочці мій кабінет і його околиці, проте іноді воліє вона їдальню. А ще любить вона пробувати, на чому краще спати (тобто: на рушниках, на руках у людей, посеред розквітлої

клумби, на вінику, на щойно

Дарочка засинає.

випрасуваній білизні, в кошику, в господарській сумці, на козячій шкурці, на черевиках, на парниковому склі, на лопаті із сміттям, на рогожці, а буває, й на землі). Є також речі, на яких можна гратися, наприклад, сходи, що по них гарно скотитися стрімголов (оце так весела забава, думає собі Дарочка, падаючи шкереберть зі сходів). А є

Дарочка прокидається

речі небезпечні й лукаві, як ото двері, що несподівано так і хряпнуть по лобі або прищемлять лапку чи хвостик. Дарочка тоді скавучить, ніби її хто

ріже, а потім іще якийсь час плаче на заспокійливих людських руках.

Її звичайно втішають чимось ласеньким, і вона знову біжить скочуватися зі сходів.

Незважаючи на деякий гіркий досвід, Дарочка переконана, що нічого їй не станеться й що ніяка небезпека по загрожує її собачій голові. Перед мітлою Дарочка ніколи не поступиться й довірливо чекає, поки та зійде з дороги; мітла, звичайно, так і робить.

Поливальниця.

Взагалі Дарочка має вроджений нахил до всього волохатого, як от мітла, або кінський волос (який вона вириває з кушетки), або ще людська чуприна. І не поступиться вона жодному людському черевикові, — адже це людина має поступатися щеняті, хіба не так? Усі в хаті мусять або літати в повітрі, або ступати, ніби по тоненькій кризі. Бо ж ніколи не вгадаєш, коли оте цуценя раптом заскавчить тобі під ногами. Ви й не повірите, люди, яке воно всюдисуще.

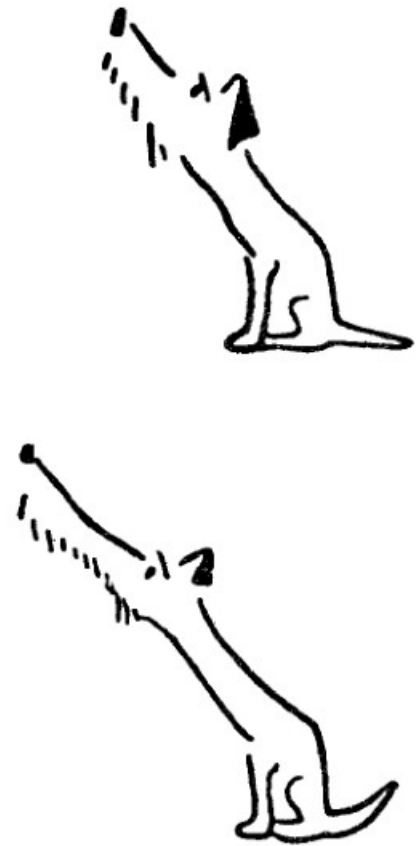
Довіра.

Дарочка зовсім не рахується з лукавими підступами та різними інтригами й засідками цього світу: тричі вона стрибнула сторч головою в басейн у садку, бо була певна, що й по воді можна чудово бігати. Потім її тепло загорнули, й вона дістала на потіху кінчик господаревого носа, щоб, кусаючи найсмачнішу на світі річ, швидше очуняти від переляку.

Розділ IV

Але краще розповідати все за чергою, отже:

1. Головне Дароччине заняття — бігати. Та це вже, любі мої, не ті важкі й хиткі перші кроки, а спортивні подвиги вищого ступеня, як-то: біг, чвал, клус, стрибок далекий, стрибок високий, політ, гони, розбіг, спринт, випад на десять ярдів; далі — по-різному падати, як-от: на ніс, на спину, на голову, переверти в бігу з одним або й кількома сальто-мортале; стрибки з перешкодами, біг з перепонами з рушником у зубах; різні способи беркицяння: усім тілом, через голову, з підстрибом на ноги; безперервно вертітися, нападати, переслідувати, втікати — одне слово, все, чим багата собача легка атлетика. Уроки зі спорту дає Дарочці віддана мати. Вона мчить по саду через грядки та інші перепони, летить, як волохата стріла, а Дарочка — за нею; мати скочить убік, а що мала не вміє ще цього робити, то вона сторчма перекинеться кілька разів. Або мати бігає по

Вона щось нюшить.

Обережно - вода!

колу, а Дарочка — за нею; а оскільки їй невідомо, що таке відцентрова сила (фізику собаки вивчають аж згодом), то вона беркицяє від цієї сили в повітрі. Після кожної такої спортивної вправи Дарочка сідає на задні ніжки й вельми дивується.

Правду кажучи, в руках такого щеняти ще немає почуття міри. Хоче ступити

дрібненько, але натомість летить, як із пращі. Йому кортить

підстрибнути, а
його рвоне вперед,
як із гармати
вистрелить.

Молодість любить
трохи
переборщувати.

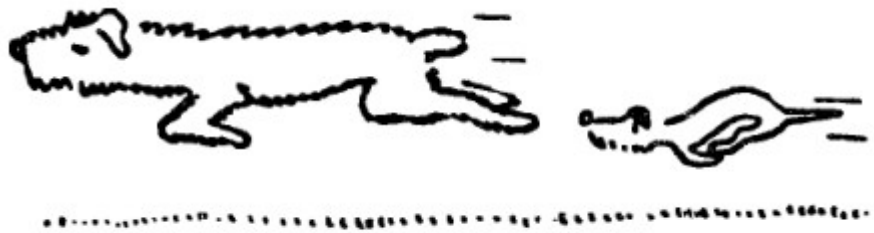
Дарочка навіть не біжить — це її просто щось само несе. Вона й не
скаче — це щось нею підкидає. Швидкість у неї просто рекордна: за
три секунди Дарочка встигне розбити купу вазонів, упасти сторч
головою в парникову раму з кактусами й водночас шістдесят три рази
змахнути хвостиком. Спробуйте змагатися з нею в цьому!

2. Гризти — це також головне Дароччине заняття.
Гризе вона геть усе, що їй потрапить у зуби, —
переважно плетені меблі й віники, килими, антени,
черевики, капці, квачик на гоління, фотографічне
приладдя, коробки сірників, мотузки, квіти, мило, одяг
і зокрема гудзики. А як нема нічого такого напихваті,
вона так завзято кусає власну ногу або свій хвостик,
що аж скавучить від болю.

До гризні в неї надзвичайна наполегливість:
Дарочка згризла кінчик килима та облямівку доріжки
на підлозі (не можна не визнати, що як на таке маля,
то це чимале досягнення). За короткий період своєї
діяльності Дарочка успішно погризла:

1 комплект плетених меблів	крон	360
1 чохол на кушетці	—	536
1 старий килим	—	700
1 нову доріжку	—	940
1 садовий шланг	—	136
1 щітку	—	16
1 пару сандаль	—	19
1 пару капців	—	29
Разом	крон	2999.

(Перевірте, будь ласка).

Змагання з бігу.

Біг з кількома
сальто-мортале.

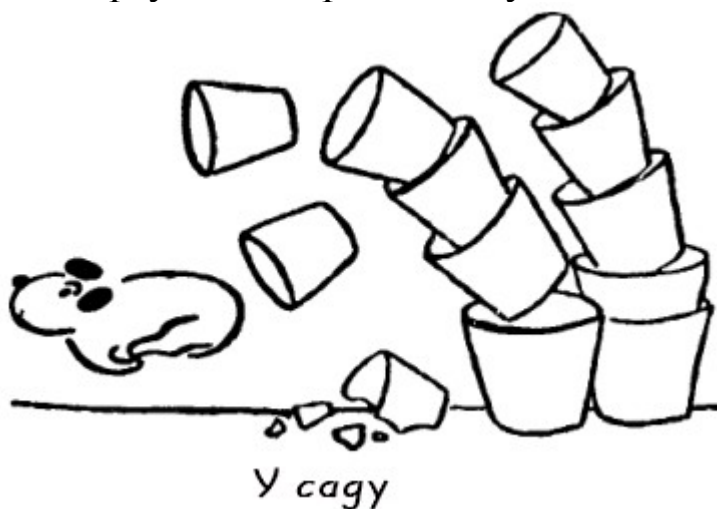
Отже, виходить, що таке чистокровне щеня грубошерстого фокстер'ера коштує нашому братові не більше не менше, як 2999 чеських крон. Цікаво, скільки ж тоді коштує чистокровне щеня, скажімо, берберійського лева?

Іноді в хаті раптом западає дивна тиша. Дарочка лежить десь у кутку і нічирк. «Ну, — думаєш, — цей паскудний псисько, мабуть, спить, тож можна хвилину відпочити». Та згодом ця тиша стає підозрілою: ти не витримуєш і йдеш глянути, чому це Дарочка так припинила. А Дарочка переможно встає й махає хвостиком: під нею цурпалки й рештки чогось, — годі и упізнати, що то воно було. Думаю, наче це була щітка.

3. Не менш важливі також інші види спорту, наприклад, перетягування. В цьому, звичайно, допомагає Дарочці мама Ірис. А тому, що в собак немає линви, то вони вживають для цього те, що знайдеться: капелюх, панчоху, шнурки від черевиків та інші речі. Мати, звичайно, перетягує Дарочку й волоче її по цілому саду, але Дарочка не дається: зціплює зуби, вирячує очі й тягне та шарпає наполегливо доти, доки та линва розірветься. А немає напихати матері — неважко тренуватися з перетягування без неї, наприклад, з розвішаною білизною, з фотографічним апаратом, квітами, телефонною трубкою, завісами або антеною — у людській буді багато речей, на яких можна випробувати силу зубів і м'язів та гартувати спортивний дух.

4. Далі на черзі класична боротьба, і для Дарочки це найулюбленіший вид важкої атлетики. Починається боротьба з того, що Дарочка кидається з надзвичайною відвагою на матір, чіпляється їй зубами за носа, за вухо або за хвіст. Мама відкидає противника й схопить його за шию. І на травнику відбувається так званий

інфайнтінг, тобто обидва борці качаються по рингу, і глядач бачить тільки безліч передніх і задніх ніг, які вихоплюються з клубка шерсті; іноді хтось зойкне від болю, а то переможно махне хвостиком. У цей час борці скажено гарчать і атакують один одного всіма чотирма ногами, аж поки мама раптом не вирветься й тричі не оббіжить увесь сад, а відважна Дарочка летить у погоні за нею. Згодом усе починається знов. Мати, зрозуміло, бореться з навчальною метою й не кусає насправді, але Дарочка в запалі боротьби щосили рве, шарпає та кусає маму. Під час кожного раунду з бідної Ірис летять клоччя шерсті, й що більше росте, міцніє та їжиться Дарочка, то більше подряпана й пошарпана мати.

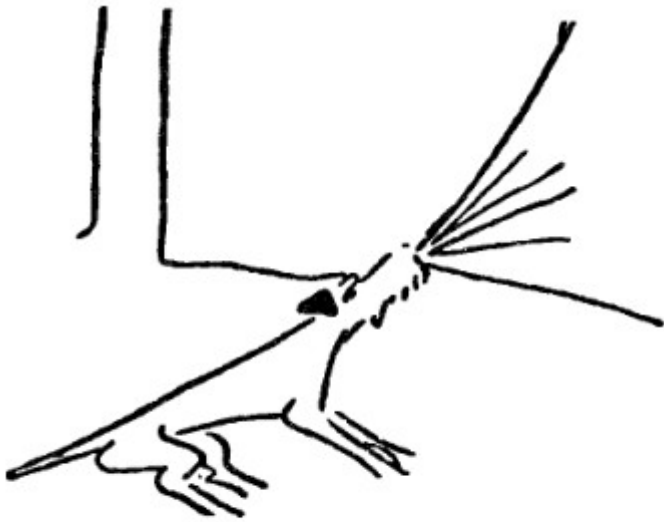

Недарма сказано, що діти для матері — справжня мука.
Це підтвердять також і ваші мами.

Перетягування линви.

Іноді мати прагне спокою й сховається де-небудь від своєї здібної доньки. Дарочка тоді бореться з мітлою, веде бій з якоюсь ганчіркою або чигає на людські ноги. Не встигне зайти гість, як Дарочка блискавично кине́ться йому на штани та почне рвати їх зубами. Гість вимушено усміхається, а сам думає: «А йди ж ти, бідо», — хоч до хатніх говорить, що це чудовий песик. Або кине́ться Дарочка гостеві на черевики й тягне з них шнурки: вона і розв'яже їх, і порве, поки гість скаже «а...» (наприклад, «а щоб тебе!») і зазнає від цього великої втіхи (не гість, а Дарочка).

Боротьба з завісою.

5. Поряд з оцим Дарочка залюбки займається ритмічними та вільними гімнастичними вправами (наприклад, чухати задньою ногою за вухом а чи підборіддям або шукати уявних бліх у власній шерсті), й ця фізкультура допомагає їй учитися грації, гнучкості та й загалом циркової акробатики.

Буває також, що Дарочка тренується із саперства посеред клумби з квітами:

вона-бо з роду тер'єрів, чи то мишоловів, і вчиться вигрібати мишок із землі. Часто доводилося тягти її за хвіст із ямки, яку вона вигребла: для неї це, очевидно, велика втіха, а от мені не дуже. Хіба не прикро, коли вам з грядки пнеться вгору не розквітла лілія, а собачий хвостик?

Здається мені, Дарочко, що далі так тривати не може. Так, нема іншої ради: доведеться нам розлучитися.

«Еге ж, — промовляють розумні очі матусі Ірис, —

справді, біда з отакою дівулею. Глянь лише, господарю, яка я стала від неї геть обскубана та обшарпана.

Боротьба з мамою.

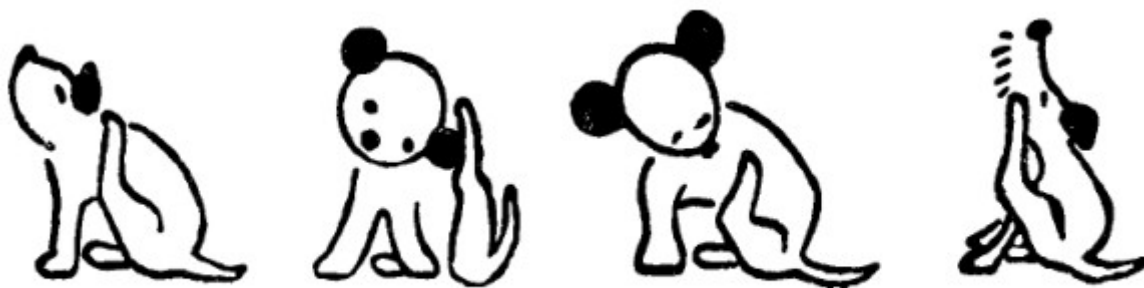
Саме пора порости мені новою шерстю. А то ж дивися: служу я тут уже п'ять років, і мені жаль, що кожний пестить оцю збиточницю, а на мене ніхто й не гляне. Я вже, бач, ходжу й голодна, бо вона зжере чимскоріш своє та біжить ще до

моєї миски. Ані вдячності, господарю мій, ані пошани. Пора йти цьому дівчаті кудись на службу».

І ось настав день, коли по Дарочку прийшли чужі люди й забрали її в портфель. Забрали з нашим щирим запевненням, яке це, мовляв, чудове, слухняне цуценятко (того дня вона ще встигла розбити шиби в оранжереї та вирвати грядочку мечиків), яке воно чемне та спокійне — такого не знайдеш на цілому світі!

— Ну, бувай здорова, Дарочко, та гляди — будь чемна.

В хаті приємний спокій: не треба вже весь час оглядатися, яку шкоду зробить вам оцей анафемський псище. Слава богу, його вже нема! Та разом з тим у хаті якось так, ніби оце винесли покійника. В чому справа? Всі сновигають по хаті й чомусь ховають одне від одного очі. Зазирають по всіх кутках, і немає ніде нічого, навіть калюжок...

Ритмічні вправи (чухання).

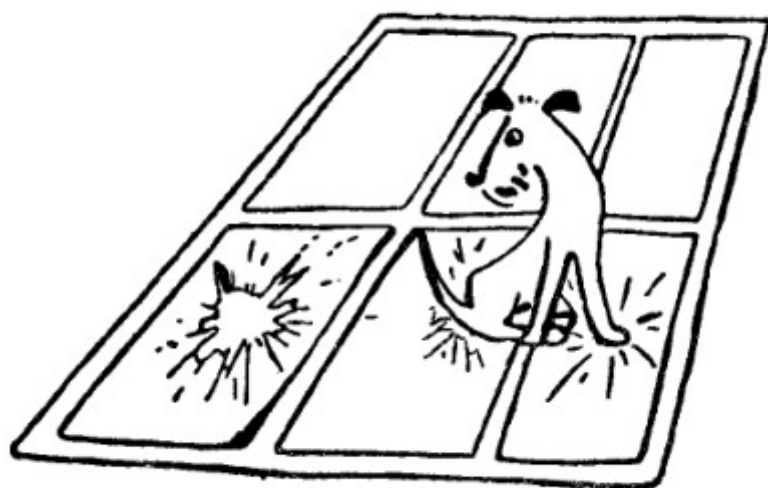
У собачій буді мовчки, тільки самими очима плаче обскубана та змучена мама Ірис.

Тренується із саперства.

Напочатку... Наприкінці.

Оранжерея.

Перед їдою... після їди.

ЯК ФОТОГРАФУВАТИ ЦУЦЕНЯТКО

Скажу відверто — важко. Це вимагає великої терпеливості як від цуценятка, так і від фотографа.

Скажімо, сонце гарно світить на зворушливу сцену — цуценя біля миски з молоком. Кидаєшся вмиль по фотоапарат, щоб увіковічнити цей видатний акт з песикового життя. А коли повертаєшся з апаратом — миска вже порожня.

— Налийте мерщій Дарочці ще одну мисочку молочка,— каже фотограф і тут же із швидкістю фахівця встановлює та націлює об'єктив, тоді як Дарочка героїчно береться до другої миски.

— Так, тепер чудово!— відітхне фотограф і тут раптом пригадає собі, що забув закласти в апарат фотоплівку.

Та поки він її вставить, Дарочка схаласує другу миску молока.

— Дайте їй іще одну,— каже людина з фотоапаратом і швидко готується.

Але Дарочка затинається: «Не буду, мовляв, їсти і не буду. От таки не буду!!» Дарма пхати її носом у молоко. Не хоче — й годі. Фотограф, зітхнувши, йде з апаратом до хати, а Дарочка з виглядом переможця береться уминати третю миску молока.

Гаразд, іншим разом ви вже підготувалися краще й тримаєте апарат напоготові. Нарешті непосидюча Дарочка на хвилиночку сіла. Швидше, ану — і тут же, коли ви натискуєте спуск, Дарочка кинеться вбік, мов ошпарена, й усе — нанівець. Ви клацаєте спуском, а

Дарочка кожен раз так і підстрибує й тікає зі швидкістю сто метрів за секунду.

Не виходить так, тоді спробуємо інакше. Отож поки фотограф націлюється, двоє його родичів розповідають Дарочці казки, щоб не крутилася. Але Дарочці саме тепер байдуже до казок,— їй кортить

ганяти за мамою. Або їй душно на осонні, й вона почне скавучати. Або ж у вирішальну мить так мотне головою, що на фото замість білого песика буде біла смуга. Зіпсувавши фотоплівку, Дарочка втихомирюється й сидить каменем.

Інколи ми пробували дати їй пару ляпанців, щоб хоч п'ять секунд посиділа тихо. Тоді вона бунтувалась і гасала як навіжена. Принаджували її шматком

м'яса — вона блискавично ковтала м'ясо й тут же, невдячна, кидалася шукати другий шматок. Тож знову нічого не виходило. Кажу вам, добрі люди, легше вже фотографувати камінь, що летить у прірву, або блискавку на небі, аніж щеня. Кажу це для того, щоб ви оцінили належно отих кілька зразків, які, на велике диво, не зіпсувалися. Це мені просто пощастило, мабуть, не менше, ніж тому, хто знайшов би у відрі з вугіллям діамант завбільшки з кулак. Я, щоправда, такого діаманта не знаходив, але, мабуть, знайти його — таки приємна несподіванка.

У цій фотографічній роботі найцікавіше те, як проявляється отаке щеня (тобто, коли проявляєш у темній комірчині). Насамперед вилізе чорна мордочка, потім заблищать чорні очі, а потім виглянуть і чорні вуха; а вже ніс такого щеняти, як і годиться, витикається на фотографії перший.

Одне слово, коли є у вас фотоапарат, то придбайте до нього ще й цуценя. А коли є цуценя — придбайте до нього фотоапарат і спробуйте щастя. Це захоплює куди дужче, ніж полювання на

полохливу зебру або на бенгальського тигра. А більше не скажу вам нічого — переконайтеся самі.

КАЗКИ ДЛЯ ДАРОЧКИ, ЩОБ СИДІЛА ТИХО

Казка про собачий хвостик

Слухай же, Дарочко, сиди гарно й спокійно, а я розповім тобі казку. Знаєш яку? Ну, наприклад, казку про собачий хвостик.

Так ось, жив собі раз песик на прізвисько Фоксик. Знаєш, який був цей песик? Весь білий, тільки мав він чорні вушка, чорні, мов терен, очі й чорну, мов антрацит, мордочку. А на ознаку, що він справжній чистокровний тер'єр, була в нього чорна пляма на піднебінні. Так, як і в тебе. Бачиш, ти про це й не знаєш. Покажу тобі її колись у дзеркалі, коли позіхатимеш. Ну, а хвіст у нього був такий довгий, як і його родовід, і так він вимахував оцим хвостом, що міг ним тюльпани стинати. Цього, звичайно, він не робив, але така сила в його хвості була.

Цей песик Фоксик був страшенно відважний і не боявся нікого. Гідних людей він не кусав, гостей також ні, та цього й не треба робити, а коли тільки чув про когось негідного,

скажімо, про розбишаку, то зразу ж кидався на нього й душив, просто хапав злодюгу за горло й тріпав ним, поки той не сконає.

Якось наш Фоксик довідався, що в горах, у печері, живе жорстокий-жорстокий змій. Знаєш, що таке змій? Це такий лютий і гидкий семиголовий пес, що жере звірят і людей та навіть — зваж на це — собачок. Уяви собі, скільки такий змій з сімома головами може схаласувати.

І ось вибрався Фоксик на цього страшного змія, щоб задушити його. Та й думаєш не задушив? Го-го, ще й як задушив: кинувся змієві на вухо, як ти ось на мамине, а змій заплакав і втік. Такий-то був з Фоксика герой.

А ще якось ходив він душити небезпечного велета, що проживав аж там десь на Панкраці. Цей велет був

відомий людожер та собакожер, і мав він грізне ім'я — Гицель. Та Фоксик не боявся Гицеля, бо носив на шиї собачий значок (це такий чарівний амулет, що надає собакам неймовірної сили, тому ото й носить його кожний порядний собака). І що ти скажеш — не задушив? Задушив. Скочив Гицелю на ноги та й роздер йому штани. Угледівши в Фоксика на шиї чарівний значок, оцей велет вилаявся так, аж сіркою засмерділо, і втік. Радієш, еге ж?

А втретє вибрався цей молодець Фоксик проти самого жорстокого татарського хана Пеліхана, який жив десь у Страшніцах. Спершу Фоксик статечно загавкав на цього татарина. Хан Пеліхан так злякався, аж серце йому в п'яти сховалося, й він увесь трусився й ніяк не міг знайти своїх окулярів. Без окулярів хан бачив погано, а Фоксик тим часом безпечно вимахував перед ханом хвостом. Тож хан і подумав, наче то палаш або шабля, схопив свого кривого меча, замахав ним і таки відсік, бузувір, кінчик Фоксикового хвоста. Фоксик, звичайно, розсердився та, навіть забувши про хвоста, наїжився і схопив татарина за п'яту. А що серце татарина було в п'яті, то герой Фоксик прокусив серце хана Пеліхана, й той упав мертвий, і ніхто більше його в тім краю не бачив.

На вічну пам'ять цієї славної перемоги над кровожерним ханом Пеліханом усі прямі й чистокровні нащадки героя Фоксика, так звані грубошерсті фокстер'ери, дають собі кінчик хвостика відтинати. І тобі ось, Дарочко, відітнуть, коли настане пора. Це, щоправда, трохи болять, але доведеться це якось стерпіти.

Отак-то воно. Дякую за посиденьки.

Ну от і гаразд.

Чому тер'єри гребуться в землі

Сиди, Дарочко, гарно й не вовтузься! Я наставляю лише об'єктив, натисну спуск — і готово. А ти тим часом почувеш якусь казку.

Наприклад, про те, чому песики-тер'єри гребуться в землі. Люди кажуть, що вони шукають там мишей. Де там мишей! Ти ж іще й не бачила мишей, а вже гребешся в моїх грядках. А знаєш чому? Не знаєш? То я тобі розповім.

Я вже розповідав тобі казку про те, як герой Фоксик, праотець усіх справжніх фокстер'єрів, утратив на герці з татариним кінчик хвоста. Після перемоги над лютим ханом Фоксик знайшов на землі відтятий кінчик свого славного хвоста. А щоб, чого доброго, не гралися його колишнім хвостиком кицьки, Фоксик узяв та й закопав його глибоко в землю. Ну, сядь же ти, непосидюхо!

Відтоді всі справжні фокстер'єри пишалися героїчними вчинками свого великого предка й на пам'ять про нього носили обтяті хвости. Інші ж собаки — такси, які ходять із довгими хвостами, позаздрили їхньому славному історичному минулому й почали зловмисно твердити й гавкати, ніби це неправда, ніби згідно з новими історичними дослідженнями ніякого бою з татариним не було, як не було, мабуть, ніякого праотця Фоксика ані хана Пеліхана; все це, мовляв, лише легенда без історичної основи.

Цілком ясно, що грубошерсті фокстер'єри не могли цього слухати спокійно й почали гавкати, що казка про Фоксика — це справжнісінька правда, й на доказ показували свої обтяті хвости. Та довгохвості такси — лукаві й твердолобі. Вони закинули, що відсікати собі хвоста може хто завгодно, що на Малій Страні є навіть кіт з відтятим хвостом. Тож вони не повірять, поки не побачать справжнього кінчика хвоста героя Фоксика Великого. Хай, мовляв, фокстер'єри знайдуть цей священний залишок свого знаменитого предка й доведуть таким робом своє славне походження.

Відтоді, Дарочко, фокстер'єри й шукають хвіст свого праотця, закопаний десь глибоко в землю. Як тільки пригадають собі, що такси насміхаються з них, то миттю починають гребти й нюшити мордою землю, аби винюхати, бач, чи не тут саме похований хвіст їхнього

праотця. Досі ще вони його не знайшли, але догребуться напевно. А тоді вже поставлять великий мармуровий стовп з золотим латинським написом: «Cauda Foxlii», тобто Фоксиків хвіст.

Ми, люди, Дарочко, навчилися цього саме від вас, фокстер'єрів, та й собі риємося в землі — шукаємо в ній попелу та кісток прадавніх людей і виставляємо їх у музеях. Ні, Дарочко, цих кісток не гризуть, їх лише оглядають.

От і готово!

Про Фокса

Посидь-но, Дарочко, хвилинку, і я за те розкажу тобі казку про Фокса. Хоч Фоксик — найславніший фокстер'єр в історії, проте не він був перший фокстер'єр на світі. Першого фокстер'єра звали Фокс, і той Фокс був увесь білий, без єдиної плями. Та як же він міг бути не такий сніжно-білий, коли його створили для раю, щоб там розкошував разом із ангелами. А що йому давали їсти у тім раю? Ясно що: і сирки, й сметану. М'яса не давали, бо ж ангели — вегетаріанці. А той Фокс був іще страшенно бешкетливий та непосидючий, як і всі фокстер'єри; коли ж він виходив з раю... (Пхе, пхе, невже ти собі гадаєш, що в раю можна було робити калюжки? У помешканні це теж не годиться, запам'ятай собі раз назавжди і бери приклад з Фокса). Тож завжди, коли йому хотілося надвір, він шкрябав у райську браму, — хочу, мовляв, вийти на хвилиночку. Стривай, на чому я зупинився? Ага, так отой Фокс по кілька разів на день вибігав із раю. А поза райською брамою той непосидюга грався з чортами. Мабуть, він думав, що то якісь собаки, — вони ж бо з хвостами, тоді, як в ангелів лише крила. Як же він грався з чортами? Ганяв з ними по леваді, кусав їх за хвости, качався по землі й таке інше. А коли знову загавкав під райською брамою, щоби впустили, то на ньому були рудуваті плями від землі й чорні від панібратства з чортами. Відтоді в усіх фокстер'єрів чорні та гніді плями, знаєш?

А раз сказав Фоксові його приятель чорт, отаке миршаве чортеня, бісеня, чортяче щеня:

— Слухай, Фоксе, мені кортить поглянути, як там у раю. Візьми мене туди!

— Не можна, — відповів Фокс, — тебе туди не пустять.

— Тоді знаєш що? — сказав чорт на те. — Бери мене в рот та й занеси туди. Ніхто тобі в рот не заглядатиме.

З доброго серця взяв Фокс того чорта в пельку та й прошмигнув з ним до раю. А щоб не привернути до себе уваги, він весело махав хвостом. Та від всевидючого творця, відомо, годі затаїти що-небудь.

— Діти, діти, — сказав він, — здається мені, що тут у комусь чорт сидить.

— Не в мені! Не в мені! — закричали ангели.

Тільки Фокс мовчав, щоб той чорт не вилетів йому з рота. Він лише гаркнув «гав!» — і тут же закрив рота.

— Ось що, Фоксе, — сказав творець. — Коли в тобі сидить чорт, то й не годен ти жити з ангелами. Геть на землю й ходи там за людиною!

Відтоді, Дарочко, всі фокстер'ери мають бісика в тілі та на піднебінні чорну пляму. Так-то воно. Егеж! А тепер можеш собі бігти.

Про Алика

Стривай-но, Дарочко, сьогодні я сфотографую, як ти розумно й чемно сидиш на ганочку.

Був собі колись фокстер'єр на ймення Алик: весь біленький, як сніг, вуха мав коричневі, а на спині — гарну чорну пляму, наче попонку. Жив оцей Алик у чудовому саду, повному квітів, метеликів та мишей, був там іще басейн з білими ліліями та рожевим лататтям. Однак Алик у той басейн не падав ніколи, бо він не був такий навіжений і недотепа, як дехто...

День якось видався задушний, збиралося на бурю й дощ. А що всі собаки в такий час їдять траву, їв траву і Алик. І що ж сталося? В цій траві росла стеблина чародійної травиці, яка зветься латиною «міракульоза магіка». Проте Алик того не знав та й з'їв чародійну травичку. І тут же перевернувся на прекрасного білого принца з коричневими кучерями та з гарною чорною латочкою на спині. Коли Алик іще не збагнув, що він уже не собака, а зачарований принц, та підняв за звичкою задню ногу, щоб почухатися за вухом, і угледів золоті черевики на ногах... Гей, куди ти, Дарочко, стривай же! (Отут, на найцікавішому місці, Дарочка перестала слухати й кинулася за горобцем. Тому казки про Алика я не міг розповісти до кінця.)

Про доберманів

Щоправда, деякі інші собаки також мають відтяти хвости, як ото добермани — знаєш, який у них вигляд, га? Це такий чорний або гнідий бовдур — самі тобі ноги, а хвіст у нього геть відчикрижений. Але ж це не на пам'ять про Фоксика, де там. Сядь тихо, і я розкажу тобі, чому доберманам відтинають хвости.

Жив собі колись доберман, і мав він ім'я Астор чи Філіпп, або щось таке. А цей Астор чи Філіпп був такий дурний, що не вмів інакше гратися, як тільки ганятися за своїм власним хвостом.

— Почекай ось хвилиночку, — гарчав він на хвоста, — й тебе трошечки вкушу!

— Не почекаю, — казав хвіст.

— Почекай, кажу, бо розсерджуся! — загавкав доберман.

— Не почекаю! — сміявся з нього хвіст.

— Коли не почекаєш, то я тебе з'їм! — погрозив доберман.

— А не з'їси! — заповзвся хвіст.

Тут доберман розлютився, скочив на свого хвоста, схопив його зубами і зжер; був би, напевно, й самого себе геть ізжер, коли б не прибігли люди та не прогнали його палицями від себе самого.

Відтоді люди відтинають доберманам хвости, щоб ті добермани не могли свої хвости їсти.

Ото й усе. Швидко нам час сьогодні збіг, еге ж?

Про хортів та інших собак

Де там, хортів творець не сотворяв. Це неправда. Хортів сотворив заєць. Творець передусім сотворив усіх тварин, а собак, як найкращих з тварин, він залишив собі наслідок. А щоб робота спорилася, він приготував три купи матеріалу: купу кісток, купу м'яса та купу шерсті, й заходився робити з усіх трьох куп собак.

Спершу він виліпив фокстер'єрів та гончих пінчерів, — тому вони такі розумні, а коли взявся до інших, саме тоді задзвонили на полудень.

— Ну гаразд, — сказав творець, — хай почекають, за годину я знову візьмуся творити.

І пішов відпочивати.

А тут якраз біля купи кісток пробіг заєць. Костомахи зашаруділи, підхопилися, загавкали та погналися за зайцем. Отак і створився хорт. Ось чому в хортів самі кістки, а м'яса майже немає.

Купі м'яса тим часом закортіло їсти: почала вона крутитися й скавучати, аж поки не зробився з неї бульдог, тобто боксер, який одразу ж пішов їсти. Тому бульдоги — саме м'ясо.

Як побачила це купа шерсті, то почухалася й собі пішла їсти. Так з'явився сенбернар — ніби самі патли. А з рештків цієї шерсті зробився пудель — також самі пелехи, а що залишився там іще жмуток шерсті — то з цього зробився так званий «япончик», або ж пекінський песик.

Коли творець повернувся через годину до своїх трьох куп матеріалу, там уже не було майже нічого. Лишився тільки один довгий хвіст, пара вух від гончака, чотири коротенькі лапки й довжелезний тулуб. Що було робити? Взяв творець та й зліпив з оцього таксу.

Отож запам'ятай собі це, Дарочко, й не водися ні з бульдогами, ні з сенбернарами, ані з пуделями, бо не до пари тобі ці собаки.

Кінець.

Про собачі звички

Те, що я розкажу тобі сьогодні, Дарочко, вже не казка, а чистісінька правда. Вірю, що ти хочеш бути освіченим собакою, тож слухатимеш уважно.

Сотні й тисячі років тому собака ще не служив людині, як тепер. Людина тоді була ще дика й не можна було з нею жити. Собаки жили собі в собачих зграях, але не в лісах, як сарни, а на широченних лугах, що звуться преріями або степами. Тому всі собаки так люблять луги й тому так ганяють по них, аж вухами тріпають.

А знаєш ти, Дарочко, чому кожний собака тричі обкрутиться навколо себе, перш ніж лягає спати? Це тому, що коли собаки ще жили в степах, вони мушили втоптувати собі високу траву, щоб гарно їм у ній, як у кожушині, лежалося. Так вони роблять ще й досі, навіть коли сплять, як ти ось, на кріслі.

А знаєш, чого собаки гавкають і перекликаються вночі? Це тому, що колись у степах вони мушили озиватися, аби не загубити свою зграю.

А знаєш, чому собаки підносять ніжку на кожний камінь чи пень та й кроплять його? Це так вони робили в степу, щоб кожний пес із їхньої зграї міг понюхати й пізнати: ага, тут уже був наш колега — ось на камінні він залишив свій підпис.

А знаєш, чого ви, собаки, загрибаєте в землю кістки та скоринки хліба? Так ви робили ще за тисячі років, аби мати хоч який-небудь запас на голодний день. Бачиш, які ви споконвіку мудрі були.

А знаєш, чому собака почав жити разом з людиною? Це було так. Угледівши, що собаки живуть зграями, люди й собі почали жити зграями. А тому, що ось така людська зграя ловила чимало всякої дичини, навколо її табору валялося багато кісток. Побачивши це, собаки сказали собі:

— Навіщо мені бігати за звіриною, коли в людей он тьма-тьмуца кісток?

З тієї пори собаки стали ходити за людськими таборами, й дійшло до того, що люди й собаки здружилися.

Тепер уже собаки належать не до собачих зграй, а до людського гурту. Люди, з якими вони живуть, і є їхніми зграями: собаки люблять людей, як рідних.

Отак, а тепер гайда, гасай по лузі — це ж твої прерії!

Про людей

Нічого не вдієш, Дарочко, вже скоро тобі йти поміж інші люди. Там матимеш собі іншу зграю. Отож я розповім тобі дещо про людей.

На думку деяких тварин, людина, мовляв, недобра, й це кажуть також деякі люди, але ти цьому не вір. Якби людина була недобра й безсердечна, то ви, собаки, не горнулися б до неї, а й досі дико жили в степах. А те, що ви ось приятелюєте з нею, свідчить, що людина й тисячу років тому гладила вас, почухувала за вухом та годувала.

Є кілька видів людей.

Одні з них — великі, гавкають вони низьким голосом, як мисливські собаки, й звичайно мають іще бороди. Звуть їх татами. Цих ти тримайся, вони-бо ведуть людську зграю й тому трохи суворі. Та коли ти сама будеш добра, вони не скривдять тебе й на макове зерно, а навпаки почухають за вухом. А ти ж це любиш, га?

Другий вид людей — дещо менші, гавкають вони тонким голосом, а мордочка в них гладенька, безборода. Це матері, отож тримайся і їх, Дарочко, бо вони тебе й нагодують, і шубку вичешуть, і дбатимуть за тебе, й погладять тебе, й не дадуть тебе скривдити. Передні їхні лапки — це сама доброта.

Третій вид людей — це зовсім маленькі. Вони трохи більші за тебе, а пищать та скавучать, як щенята. Це діти, і їх ти тримайся. Діти існують для того, щоб гратися з тобою, тягати тебе за хвіст, бігати з тобою по степу та й взагалі для того, щоб улаштовувати якісь розваги. В людській зграї, як бачиш, усе добре влаштовано.

Іноді ти також гратимешся на вулиці з собаками й тобі буде радісно й весело — вони ж бо твоя кров і твій рід. Але так, як у себе вдома, Дарочко, ти будеш почуватися тільки між людьми. З людьми-бо зв'язує тебе дещо дивніше й ніжніше, ніж кров. Це «дещо» — довір'я й любов.

